

Poštnina plačana v gotovini.

Posamezna številka stane 4 din.

Mentor

LETNIK 27 * 1939-1940

ŠTEV. 8

Vsebina 8. številke:

France Jesenovec, Ne bom služil / Prof. dr. Maks Robič, O analizi besednih umetnin / Zvonimir Bračko, Colnarji na Nilu / Janko Mlakar, Študent / Janez Flander, »Mati, o moja mati...« / Jože Mahnič, Pravljičica o ledeni roži / Prof. dr. Bajd, Jurčkova fotografska šola / Nove knjige / Naši zapiski / Filatelija / Pomenki.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadružna tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Celoletna naročnina za dijake din 30, za druge in zavode din 40. Posam. številka din 4.—. Plačuje se naprej. — Štev. ček. računa pri Poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Nemčijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Jugoslovanska knjižarna v Ljubljani

Važni učni pripomočki

- Breznik-Ramovš, Slovenski pravopis, mala izdaja, 234 str., din 26.—, vez. din 40.—
Bradač dr. Fr., Slovar tujk, 173 str., din 40.— vez. din 50.—
Bradač dr. Fr., Latinsko-slovenski slovar, II. izdaja, 594 str., vez. din 85.—
Bradač dr. Fr., Pregelj dr. I., Slovensko-nemški slovar, 625 str. vez. din 80.—
Tomšič dr. Fr., Nemško-slovenski slovar, 760 str., vez. din 100.—
Piskernik dr. A., Nemško-slovenski in slovensko nemški žepni slovarček, 232 str., din 20.—, vez. din 30.—
Lovrenčič Joža, Sholar iz Trente. Ep iz XVI. stoletja, 248 str., din 28.—
Pregelj dr. I., Osnovne črte iz književne teorije, 112 str., din 24.—
Pregelj dr. I.-Tomšič dr. Fr., Slovstvena zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov, 163 str., din 32.—
Leben dr. St., Italijanska vadnica I/II. del, 158 str., vez. din 30.—
Kotnik dr. J., Slovensko-francoski slovar, 458 str., vez. din 80.—
Pretnar dr. J., Francosko-slovenski slovar, II. izdaja, 607 str., vez. din 85.—

Ljudska knjižnica PZ

v Ljubljani, Miklošičeva c. 7a-1a

Posluje vsak delavnik od 9. — 12. dopoldne ter od 2. — 7. ure popoldne. Ima nad 15.000 knjig in sicer vse slovenske ter mnogo nemških, hrvatskih in francoskih knjig. Izposojuje knjige tudi na deželo. Dijaki se morajo izkazati z dijaško izkaznico.

V trgovini

ANTON SFILIGOJ

KNJIGARNA, ŠOLSKE IN PISARNIŠKE POTREBŠČINE IN DEVOCIJONALIJE

Ljubljana, Frančiškanska ul.
nasproti kavarni Union

dobite vse šolske potrebščine po konkurenčnih cenah

* MENTOR *

FRANCE JESENOVEC:

Ne bom služil!

Čudno dvoličnost nam kaže današnje duhovno in ideološko človekovo življenje. Na eni strani vidimo, kako se človek kot oseba, da, celo kot osebnost, brez pomisleka podreja raznim avtoritarnim ideologijam našega časa in gre za njimi čez drn in strn, po drugi strani pa pogosto prav pri istem človeku utegnemo spoznati, kako se z vso silo svoje osebnosti protivi drugim avtoritetam, ki ga mnogo manj utesnjujejo v njegovem osebnem doživljanju kot prve.

Ne malo teh in podobnih pojavov utegnemo opaziti tudi pri študentih. Kakor se namreč študent tesno oklene tega ali onega avtoritarnega svetovnega nazora, te ali one ideologije, se ji povsem podredi, stopi zanjo v službo ves, kar ga je, tako da žrtvuje tudi svoje izobraževanje in vzgojo, jo povsod brani in zagovarja in tudi med tovariši na vso moč razširja, tako pri enem in istem študentu naletite na popolnoma gluha ušesa, kakor hitro mu začnete govoriti o — šolski avtoriteti, o avtoriteti njegovih vzgojiteljev, in končno, če hočete, tudi o avtoriteti discipline in njenih postav v obliki šolskih disciplinskih pravil. Če študentu omenite šolsko disciplino, vam utegne na vsa usta ugovarjati, češ da so njena pravila zastarela, da niso sodobna in moderna. Podrejanje prav istega študenta kaki ideologiji v teoriji in tudi v vsakdanjem življenju pa ni nič nesodobnega, marveč mu je moderno, potrebno, naravnost ukazano, če hoče iti s časom naprej...

Ali ne vidite, dragi študentje, da tu ni nekaj v skladu, da to dvojno merilo in ravnanje študentovo ni dosledno niti ne logično? V tem kratkem razmišljanju skušajmo ta očividni prepad v ravnanju sodobnega študenta spoznati in potem tudi pravilneje uravnati svoje bodoče razmerje tudi do šolske avtoritete.

Gotovo nisem med tistimi, ki bi hoteli avtoriteto razumeti tako, da bi podrejanje nji uničilo tvojo osebno svobodo, tvojo svobodno voljo, saj je to oboje od Boga dano človeku kot najvišji dar, s katerim je Stvarnik ravno človeka in edino njega odlikoval v vsem stvarstvu. A kaj delajo moderne avtoritarne ideologije s tema božjima darovoma, s človekovo osebnostjo in svobodo? Utesnjujejo jo, da, celo uničujejo jo tako popolno, da posamezni človek nič več ne pomeni. Tako dela s človekom sodobni totalitarni sistem. Edino krščanska ideologija je tista,

ki tudi danes pušča človeku popolno osebno svobodo, da le priznava božjo avtoriteto in spolnjuje božje in cerkvene postave. To izpolnjevanje božjih zapovedi pa ne utesnjuje človekove osebnosti, marveč jo celo izpopolnjuje in vodi po poti do neskončne svobode in osebnosti — do Boga.

Iz tega sledi, da slovenski študent more svojo osebno svobodo ohraniti le, če se podredi katoliški ideji, vsaka druga ideologija ga osebno potlači, uniči, ga napravi le za mrtvo številko v tako imenovanem kolektivu. Torej so vsi tisti študentje, ki trdijo, da so ob priznavanju te ali one moderne avtoritarne ideologije ostali svobodni, na napačni poti, ker mislijo zelo krivo, če poudarjajo svobodno ločitev posameznika v materialistično pojmovanem sodobnem življenju.

Če pa podrejanje osebne svobode božjim vrednotam res ne pomeni uničevanja človekove svobode, pa pomeni uničenje človekove svobode prav gotovo podrejanje svobodnega študenta disciplinskim pravilom in ukazom vzgojiteljev, ker so vse te stvari pač delo — ljudi samih. Tako mi ugovarjate. Ne tako, prijatelji. Red in disciplinska pravila niso zaradi vzgojiteljev, tudi niso prazne izmišljotine ali morda celo njihove kaprice, tudi niso plod nerazumevanja starih do sodobne mladine. Ta pravila so marveč nastala iz modrosti starejših in iz izkušenj ter so namenjena edino le tebi, tvoji izobrazbi in vzgoji. Zato so ta pravila dobra in tudi povsem upravičena.

Priznam, mnogo se greši na obeh straneh, tudi na drugi vzgojiteljev. Toda vprašam vas: ali res ne boste hoteli poslušati, če boste spoznali, da so posamezni ukazi disciplinskih pravil nastali edino le iz ljubezni in dobrotnosti vaših vzgojiteljev? V resnici, pravi vzgojitelj vas ljubijo, zato so vam ukazali, da se vzdržite v svojih mladostnih letih alkohola in nikotina, da pozdravljate starejše ljudi, da jih spoštujete, da ne ponočujete, da ne zapadate morda celo v spolne zablode, katerih svobodno izživljanje uči prav današnja materialistična doba. Saj je vendar tako na dlani, da so vsi taki in podobni ukazi samo vam v dobro. O, spoznajte ljubezen vzgojiteljev do vas in nikar s preziranjem in s posmehom ne hodite mimo teh ukazov!

Res je, zastonj je delo vzgojiteljev, če semena padajo na nerodovitna tla; hočem reči, zastonj je postavljati postave, če njihovih koristi študent ne bi hotel spoznati, ali pa če bi jih sicer spoznal, pa bi jih ne hotel izpolnjevati, ker bi mu manjkalo dobre volje. Da, dobre volje in ljubezni do vzgojiteljev, tega vse preveč manjka današnji študirajoči mladini, to priznajmo kar odkrito. Je pač tak čas, da šola le preveč samo izobrazuje, a mnogo, mnogo premalo vzgaja; tudi je res, da pošilja šola v svet le civilizirance, mnogo premalo pa vzgoji srčno dobrih in kulturno plemenitih ljudi.

Zato pa, dragi študentje, naj ne bodo te besede bob ob steno! Svobodno in po lastni odločitvi ste stopili v gimnazijo, svobodno in po lastni odločitvi se podredite tudi disciplinskim pravilom in vsem ukazom svojih vzgojiteljev, podredite se jim z razumevanjem, dobro voljo in z ljubeznijo. In ta vaša ljubezen do vzgojiteljev bo tista, ki bo na videz tako grenko izpolnjevanje šolskih disciplinskih pravil spremenila v — sladak jarem.

O analizi besednih umetnin

IV. Oblikovanje človeka

9. Pesnik ne more molče iti mimo človeka, posebno ne mimo njegove duševnosti, ker je ta jedro človeške narave; nasprotno, lahko se reče, da je pesniku človek glavni predmet. Z vprašanjem, kako kateri pesnik v določenem svojem delu oblikuje človeka, se bavi analiza besednih umetnin na svoji četrti stopnji.

Na oblikovni črti je tukaj »poetična psihologija«, to je pesnik o prikazovanju človeške duševnosti (v liriki in dramatik) ter poročanje o nji (v epiki). Odgovor na vprašanje, ali je ta psihologija dobra ali ne, je v nekem oziru za sodbo o vrednosti določene pesnitve odločilen.

Pesnik si mora prizadevati, da prodre čim globlje v svojo lastno in v tuje duše ter nam svoja odkritja prepričevalno in resnično prikaže ali sporoči. Jako mu koristi, če zasleduje napredek znanstvene (izkustvene) in razvoj filozofske (spekulativne) psihologije ter njune izsledke v svojih delih (prav) uporablja, ker je sicer navezan na nekritično in v marsičem napačno predznanstveno »ljudsko« psihologijo ter na njene mnogoznačne in zato nenatančne izraze. Na vsak način pa mora pesnik natančno opazovati in vsaj iz svojega življenjskega izkustva dobro poznati svojo in tujo duševnost, saj je vsak človek samemu sebi najbližji in obenem ravno samemu sebi morda največja uganka (prim. Župančičevi pesmi Samogovor in Podoba). Sebe pa spoznavamo ob drugih, medtem ko druge ljudi umevamo po sebi. Lepo pravi Goethe v Faustu (I. del): »Du gleichst dem Geist, den du begreifst«.

Liriku tuje duševnosti sploh ni treba prikazovati, ker je čista lirika subjektivna, ali bolje rečeno: izpoved subjekta, najsi je ta subjekt poedinec ali občestvo (gl. str. 149.).

Dramatik se glede prikazovanja duševnosti oseb v svojih dramah lahko nekoliko zanese na igralce in njihovo umetnost, čudežev pa tudi igralci ne morejo delati.

Najtežjo nalogo ima tukaj epik, saj ne govori o sebi (kakor lirik), temveč o drugih osebah, a nima nikake pomoči (kakor dramatik v umetnosti igralcev), ampak mora vse to delo opraviti sam.

10. V epskih in dramatskih pesnitvah imajo mnogokrat vsaj nekatere osebe nekaj takih potez, katere je pesnik prenesel od samega sebe nanje. Tako je n. pr. Črtomir v Krstu pri Savici v marsičem podoben Prešernu samemu. Mnogokrat porazdeli pesnik lastnosti svoje duševnosti na več oseb. Tako ima po Goethejevem lastnem za-trdilu Faust ene, Mefisto pa druge njegove lastnosti.

Za dramske in epske pesnitve velja pravilo, da je v osebah, ki nastopajo v njih, tem več pesnikovega osebnega življenja, čim izrazitejši lirik je po svoji naravi pesnik sam (gl. str. 7.), za lirske pesnitve pa pravilo, da je tega v njih tem manj, čim manj je pesnik po svoji naravi lirik.

V bistvu nepesniško je, če uvaža pisatelj v roman ali dramo posebno osebo samo zato, da bi bila glasnica njegovih nazorov, sodb ali naukov (»raisonneur«).

S a m e g a s e b e pesnik najbolj prikazuje v l i r i k i, in sicer tem izključneje, čim čisteje lirska je pesnitev, saj čista lirika ni nič drugega kakor pesniško prikazovanje lastnega doživljanja. Lirika si mora prizadevati, da s svojo pesmijo dá svojemu doživetju tako točen in prepričevalen izraz, da zbudi z njo v občinstvu svojemu kar najsorodnejše doživetje. Druge naloge glede prikazovanja samega sebe čisti lirika nima.

11. Poedine duševne lastnosti, ki jih ima kateri poedinec, pa niso vsaka zase in vse skupaj niso nikaka neorganska vsota, temveč so samo razstavine tiste »organske« celote, ki se navadno imenuje karakter (značaj). Zato je na snovni črti na tej stopnji za analizo važno, kakšne značaje imajo poedine, posebno glavne osebe v določeni pesnitvi, kako jih pesnik **karakterizira** (označuje).

Tudi v tem pogledu ima najlažje stališče l i r i k, saj je veren izraz njegovega doživljanja že sam po sebi tudi veren prikaz njegovega značaja. Seveda mu ne moremo spoznati »glave in srca« samo iz ene njegove lirske pesmi, temveč lahko to storimo šele na podlagi nekoliko obsežnejše njegove lirske žetve.

V d r a m i je označitev delujočih oseb največje važnosti, ker mora v drami njihovo govorjenje in delovanje izvirati iz njihovega značaja in se z njim skladati. Nekoliko se dramatik tudi tukaj lahko zanese na igralca, toda plitvih ali celo nemožnih značajev niti največji umetnik med igralci ne more rešiti.

Z a e p i k o značaji sicer niso tako velikega pomena kakor za dramatik, ker smeta v nji igrati neko vlogo tudi slučaj in usoda, vendar je pa epik tudi glede označevanja oseb, o katerih pripoveduje, navezan samo nase in plitvi ali nemožni značaji ne morejo nobenega pametnega bralca zanimati.

Značaje določa včasih že fabula. To velja zlasti za tradicionalno (narodno) pesništvo, posebno za pravljice (z njihovimi samo dobrimi in samo slabimi značaji) in basni ter za konvencionalne snovi sploh. Toda čim večji je kdo p e s n i k, tem več zajema tudi za značaje oseb, nastopajočih v njegovih delih, iz globin svoje duše in duš drugih ljudi ter iz višin svoje fantazije. Celó stvarnosti in nazornosti tako naklonjen pesnik, kakršen je bil Goethe, značajev oseb, nastopajočih v njegovih epskih in dramatskih delih, ni samo kopiral po sebi in drugih resničnih ljudeh, ampak se je večkrat sam čudil, ko je v življenju srečal ljudi, ki so bili takšni kakor oni, ki jih je v svojih delih že davno prej izoblikoval.

Vendar pa posebno realistični pesniki radi delajo po živih m o d e l i h. Iz mimike, gestikulacije, drže, hoje in govornice resničnih ljudi skušajo uganiti njihov značaj in življenjsko usodo ter uporabljajo svoja izkustva v svojih delih. Za umetnostno vrednost pesnitve je pa seveda brez pomena, ali sta ta ali ona oseba in njen značaj posneta po katerem resničnem človeku ali ne in v koliki meri. Zato stikanje za takšnimi modeli umevanju pesnitve ne more mnogo koristiti.

Imena oseb za njihovo označitev niso čisto brez pomena. Ta so v »ključnih« romanih (n. pr. v Tavčarjevi utopiji 4000) manj ali bolj prozorna, v meščanski drami in povesti so mnogokrat »govoreča«, spet drugod so po pesnikovih prijateljih, v humorističnih spisih so smešna, v realističnih navadna, v ekspresionističnih pa občna (n. pr. »mož«, »žena« ali celo »on«, »ona«, »ono«) itd.

Značaji morajo biti možni, to je: družiti smejo samo take lastnosti, ki se med seboj ne izključujejo.

Mnogokrat črpa pesnik snov za značaje oseb, ki jih v svojih delih obravnava, iz svojih mladostnih spominov, tako n. pr. Stritar (Dela v romanu Zorin je posneta po njegovi prijateljici iz otroških let — sosedovi rejenki) in Cankar (matere v njegovih spisih imajo mnogo potez iz značaja njegove matere), napačna je pa Freudova teorija, trdeča, da so vsi taki spomini erotične narave. (Prim. Alfred Serko: O psihoanalizi. 1934.)

Vse kaže, da je v genialnem oblikovalcu različnih človeških značajev tako rekoč več »duš«. Mnogi pesniki sami so prepričani, da je n. pr. Shakespeare moral v sebi nositi skoraj vse človeške dobre in zle strasti in druge dispozicije, ker sicer v svojih delih ne bi bil mogel tako genialno izoblikovati toliko med seboj tako različnih značajev, kakor jih je.

Pesniška psihologija in karakterologija seveda nista istovetni z znanstveno ali s filozofsko psihologijo in karakterologijo, vendar pa dela velikih poznavalcev človeške duše in njenih prepadov ter velikih oblikovalcev človeških značajev med pesniki (n. pr. Shakespearova, Dostojevskega in Cankarjeva) dajejo znanostim in filozofiji važno snov, ker so značaji, ki so jih ustvarili veliki pesniki, očiščeni vsega nebistvenega in imajo zato neko »višjo« resničnost. Pesniški značaji so mnogo bolj prozorni kakor značaji realnih oseb in imajo manj ali bolj tipično veljavo, saj se gibljejo med nazorno enkratnostjo in abstraktno občnostjo.

Tako se torej v spoznavanju in umevanju človeške duševnosti poezija, filozofija in znanost med seboj dopolnjujejo in podpirajo, dasi poezija oblikuje, filozofija umuje, znanost pa raziskuje.

V. Spajanje

12. Vse razstavine, do katerih smo doslej pri analiziranju besedne umetnine prišli, spaja na snovni črti motiv. Ta tudi v novejši literarni vedi jako priljubljena, a v prav različnem smislu rabljena beseda pomeni nam vsak važen življenjski odnos (gl. str. 5.), n. pr.: ogražanje življenja nekómu drage osebe, izmišljeno poročilo o smrti katere take osebe, onečaščenje, »božja sodba« (n. pr. v Tavčarjevi Visoški kroniki), prisiljena zakonska zveza. (Besede motiv literarni vedi ne kaže rabiti v drugačnem pomenu, tudi ne v pomenu, v katerem jo rabi glasbena teorija.) Vsak motiv sproža neko duševno dogajanje, izvira pa ali iz razmerja med pesnikovim doživetjem in problemom ali iz razmerja med

situacijo, fabulo in značaji na eni ter med problemom (in idejo) na drugi strani ali iz pesnikovega razpoloženja in prikazovanja samega sebe. Pesniške podobe iz narave in poedine poteze značajev še niso motivi, pač pa so lahko zasnutki motivov, motivi sami pa nosijo v sebi probleme in ideje. Med seboj se vežejo in stopnjujejo na ta način, da je v obsežnejših spisih eden motiv glavni, drugi so mu pa neposredno ali preko drugih stranskih motivov podrejeni.

To bomo najlepše videli na primeru: Ljubeča se mladenič in mladenka prideta v posebno situacijo, če sta otroka sovražecih se staršev; oblika, ki jo je tej snovi dal Bandello, je bila Shakespearu fabula za njegovo tragedijo *Romeo in Julija*; njuna smrt izvira iz navidezne smrti enega izmed ljubečih se mladih ljudi; to je motiv, ki ga srečamo že v antičnem slovstvu (*Piramus in Tisba*); Shakespeare mu je dal tudi komično noto (v svoji komediji *Sen kresne noči*); v Kleistovi tragediji *Rodbina Schroffenstein* se zveza motivov stopnjuje s tem, da od sovraštva zaslepljena očeta sama usmrtita vsak svojega otroka; G. Keller je v nekem časniškem poročilu o resničnem dvojnem samomoru našel podobno snov in v svoji noveli *Romeo in Julija* na vasi postavil vse dogajanje na deželo; v Anzengruberjevi komediji *Dvojni samomor ljubeči* se mladi par prestraši starše s časniškim poročilom o nekem resničnem dvojnem samomoru dveh mladih ljudi in jih z njim spelje na napačno sled; Kellerju je bil glavni problem, kako more biti medsebojno sovraštvo staršev toliko, da so zmožni uničiti življenjsko srečo svojih otrok; ideja v Kleistovem delu je, da je čustvo ljubezni ostrovidnejše kakor od sovraštva zaslepljeno oko, saj slepi, a ljubeči ded spozna truplo svojega vnuka, katerega je besni oče nespoznanega umoril. V naštetih delih je ideja v nauku, da je ljubezen nekaj silno močnega: v Shakespearovi tragediji izvira iz smrti ljubečih se otrok sprava sprtih staršev, v Kellerjevi noveli premaga ljubezen v smrti vse one ovire, ki jih v življenju ni zmogla, pri optimističnem Anzengruberju pa zdrava narava triumfira nad slabotno sentimentalnostjo in malenkostno prepirljivostjo.

Možnih motivov je sicer mnogo, vendar pa njihovo število ni neomejeno. Vsak pesnik obravnava le tiste motive, ki izvirajo iz njegovih posebno globoko segajočih doživetij. Pesnikova izvirnost ni v tem, da izmisli popolnoma nove motive, temveč v tem, kako jih obdela (gl. str. 5.), to je, kako jih včleni v fabulo, spravi v sklad z značaji ter podredi kateremu problemu in kateri ideji. Tudi glede motivov lov za vplivi in vzporednostmi ni tolikega pomena, kakor je mislila starejša literarna veda, saj vsaka podobnost v motivih sama še ni dokaz za odvisnost enega pesnika od drugega, temveč je mnogokrat samo značilna za duha časa, v katerem sta pesnika živela, ker ima vsaka doba poleg stalnih še svoje posebne probleme. V čisti liriki motiv ne pripada snovi (ker čista lirika od drugod prevzete snovi nima), temveč doživetju samemu. Da delitev lirskih pesmi po neki snovi, n. pr. po dnevnikih in letnikih časih, ki se v njih omenjajo, ni dobra, dokazujejo n. pr. po doživetju med seboj tako različne pesmi, kakor so v Slovenski čitanki za višje razrede srednjih in njim sorodnih šol I. del berila št. 72.—92. Tam so n. pr. »jutranje« pesmi (št. 72.—75.) po do-

živetju (oz. razpoloženju) prav različne, saj isto jutro kot izhodna situacija (gl. str. 149.) lahko pri različnih ljudeh sproži različna doživetja.

Zato sta mnogo boljši razporeditvi lirskih pesmi ali po vrsti doživetja samega (in njegovega razpoloženja — gl. str. 148. s.) ali (in ta je najboljša) po vrednotah in vrednotnih predmetih, katere pesnik v tem ali onem svojem doživetju izkusi. Take vrednote oz. vrednotni predmeti so n. pr.: Bog, svoboda, nesmrtnost, resnica, dobrot, lepota, pravica, človeštvo, domovina, narod, narava. Motivi so torej v liriki doživetja, ki so v zvezi s takimi vrednotami in vrednotnimi predmeti.

Skoraj vsi lirski motivi so simbolični v tem smislu, da lirik svoje doživetje zrcali v prizoru iz narave ali ga pa vnaša v njo ter te prizore iz narave in svoja doživetja spravlja v razmerje sporedja ali nasprotja. Taki prizori so obče znani ter manj ali bolj stari in stalni, a neizčrpani.

Za analizo je jako poučno primerjanje lirskih pesmi, ki so izraz enakega doživetja, n. pr. Levstikove pesmi *Otvi* (v navedeni čitanki št. 126.) in Župančičeve pesmi *Zvečer* (št. 76.).

Ponavljjanje poedine podobe iz narave ali poteze v značaju v isti pesnitvi spominja na muzikalni motiv, saj sta poezija in muzika časovni (ritmični) umetnosti, stalni pridevki, verzi in druga ponavljanja (n. pr. v pravlji), odpev in drugo podobno so pa ali tehnične narave, ali pa pripadajo pesnikovemu doživanju realnosti in oblikovanju jezika.

13. Kakor drugi ljudje, tako se tudi pesniki med seboj razločujejo po tem, kako dojemajo in pojmujejo stvarnost, to je, kakšno je **razmerje** katerega izmed njih do stvarnosti. S tem razmerjem je v zvezi na eni strani motivika in vse, iz česar ta izvira, na drugi pa stil in drugo tja do ideje določene besedne umetnine.

Važna so torej za njeno analizo vprašanja: ali je po pesnikovem prepričanju človeška volja svobodna ali ne (ali je pesnik indeterminist ali determinist), kakšno vlogo pripisuje v človeškem življenju usodi, slučaju in naravnim zakonom ter ali veruje v nadnaravni svet in dopušča možnost, da ta svet posega v človeško življenje, ali ne.

Gre za tri glavne plasti stvarnosti: za zaznavno, simbolično-mitično in alegorično.

Če dramatik v svoji pesnitvi obravnava simbolično-mitične in alegorične like, mora tudi te na odru nazorno prikazati. Ker ima takšno prikazovanje svoje tehnične meje, zato ima dramatik glede prikazovanja neizkustvenih stvarnosti le omejene možnosti. Ker epik o njih samo poroča, zato je tudi v tem oziru popolnoma svoboden. Za lirika pa velja, da je zanj v njegovem prikazovanju že tudi stvarno vse, o čemer je prepričan, da je to res doživel.

14. Jasno je, da se različne plasti stvarnosti ne dajo prikazovati ali poročati v isti jezikovni obliki. K onemu, kar smo o jeziku rekli na str. 5.—6., je treba dostaviti naslednje:

I. Vsako močnejše ritmiziranje jezika že samo po sebi dviga vsebino nad vsakdanjost, vsaka nevsakdanjost pa zahteva nevsakdanji, torej pesniški jezik.

II. Čim neposrednejši in preprostejši sta snov in doživetje, tem manj umetno oblikovanje jezika zahtevata.

Vsak verz in vsaka kitica torej nista primerna za vsako pesniško zvrst. Tako je n. pr. daktilski heksameter posebno primeren za vzvišene epske snovi (te pa zanj), ne pa tudi n. pr. za dramatski dialog, za visoko dramo je zavoljo svojih odlik »blanc vers« najbolj prikladen itd.

Prehod iz ene plasti stvarnosti v drugo naj se izraža tudi v spremembi jezikovne oblike. (Posebno lepo skladnost med vsebino in jezikom vidimo v Goethejevem Faustu.)

Ker imajo poedine stalne lirske oblike vsaka svoj posebni značaj in razpoloženjsko barvo, zato je uporabnost vsake izmed njih omejena. (Prim. sonet!)

V podrobnosti o teh zanimivih stvareh se tukaj, žal, ne moremo spuščati, omenimo naj samo še to: pesnik, ki uporablja s v o b o d n e r i t m e, je podoben potniku, ki sam utira nova pota, zato jih naj rabi šele tedaj, ko je njegov ritmični čut že dovolj razvit in utrjen, ker drugače kaj lahko zaide v prozo.

(Dalje.)

ZVONIMIR BRAČKO:

Čolnarji na Nilu

Davno so segli si v rôle črnorjavih obrazov mornarji,
v svojih čel ozare so skrili vse svilnate cvéte,
mrzle sape so se s peresi prijele za skale razgrete,
ko so po srečo odjadrali k zadnji zasanjani zarji.

Sam, sam se je čutil vsakdo; nad njim bela sila kril,
za njihove težke spomine je vedel le meseca svit,
srca, boječe bijoča, so zbala se strmih robov piramid —:
mimo njih tekel počasi je s svojo pesmijo sveti Nil.

Večkrat v to dnevno vročino prispe na obal karavana
od večernih pa do jutrnjih dežel čez mrtvobléde ceste pustinj,
Ob Nilu napolnijo mehe, ozró se — in utonejo onkraj hribin,
Vesla čolnarji zložijo: zakrvaví jim spet stara, stara rana...

Včasih pa, sredi noči, čolnarji v dlani potopijo svoj, tihi obraz,
in se zamislijo v daljne, predaljne skriynosti oaz — — —
Takrát se pobratijo z vesli pojoči tujci, valovi,
razpeta jadra poljubijo južni mehki domači vetrovi. —

Študent

(Prirodopisna študija.)

Zaljubljeni študent (h. stud. amatorius) dela znanstvenikom velike preglavice. Še v polpreteklem času so menili skoraj vsi zoologi, da je zaljubljeni študent posebno pleme, čeprav so se plemenski znaki začeli javljati pri njem pozneje kakor pri ostalih plemenih, takole šele peto leto. Iz tega se je tudi razvila podmena o takozvani petošolski ljubezni, ki pa več ne drži. Zadnja leta so namreč ostri opazovalci študentovskega življenja dognali, da se zaljubljenost širi že v nižjih razredih, to pa pri samcih in samicah, pri zadnjih še posebno. Zato so danes vsi znanstveniki edini v tem, da h. stud. amatorius ni posebno pleme, marveč da je zaljubljenost (amatio) le bolezen, ki se lahko loti vsakega študenta, čeprav so nekatera plemena tej bolezni (morbus amatorius) bolj podvržena kakor druga. Najrajši se širi med lenimi in lahkomiselnimi študenti, medtem ko med pridnimi ni veliko slučajev, če pa so, so pa bolj lahke narave.

Zaljubljenost povzročuje takozvani zaljubljeni bacil (bacillus amatorius), katerega so odkrili šele zadnje čase. Po daljšem in intenzivnem študiju so pa prišli znanstveniki do tega, da je bacil, ki so ga našli pri samicah bistveno drugačen od onega, ki seka samcem »pred neznane srčne rane«. Da jih laže razlikujejo, so dali prvemu ime »ženski bacil«, drugemu pa »moški«, torej po spolu, katerega okužijo.

Zaljubljeni bacil se naseli v srcu, kjer se hitro množi, kakor drugi bacili. Študent je že okužen, ko se tega niti ne zave. Vendar pa še ni bolan, marveč je le nekak bacilonosec, ki pa je študentkam zelo nevaren. Zaljubljenost se namreč šele takrat razvije, kadar stopi moški bacil v zvezo z ženskim. Oba sta namreč med seboj v istem razmerju kakor z različno električno nabito telesa: istoimenska bacila se odbijata, različnoimenska pa privlačujeta. Zato na primer z zaljubljenim bacilom okuženi študent toliko časa ne zboli, dokler ne pride v bližino kake prav tako okužene študentke. V tem primeru pa nastane velika nevarnost, da začno bacili skakati iz srca v srce. Pri tem izmenjavanju bacilov občutita oba v srcu nekako ugodje, ki je tem večje, čim več se jih izmenja. S tem se pa začne tudi morbus amatorius, ki se polagoma razvije v ljubavno mrzlico (febris amatoria) in doseže svoj višek z ljubezensko silo (furor amatorius), če se o pravem času ne zatre. Prva znamenja bolezni so ta, da študent lazi za študentko, da jo čaka pred šolo, pred kinom in se ji skuša približati. Če se študentka zanj ne zmeni in ima srce dobro zavarovano pred moškimi bacili, se v študentovem srcu porodi ljubavna bol (cruciatu amatorius), ki se navadno kmalu poleže. Z njo vred pa izgine tudi zaljubljenost. Če pa študentka pokaže, da ji je študent všeč, in se mu prijazno nasmehne, če jo pozdravi, se začne morbus amatorius pri obeh razvijati. Potem ima izmenjava moških in ženskih bacilov prosto pot.

Začneta se sestajati in če se dobita na ulici, ne hodita več drug za drugim, marveč vstřic. Take bolnice in bolniki se zelo radi sestajajo v kinu, ker se tam v temi lahko drže za roke, kar izmenjavajo bacilov jako pospešuje. Bolezen se vedno hujša in se polagoma razvije v ljubavno mrzlico. V tem stanju ne mislita na drugo, kot na svojo ljubezen (amor). Sedaj ne prideta skupaj samo na ulici ali v kinu, marveč hodita tudi ven v prosto naravo. Njuni pogovori se sučejo, kakor je navada pri bolnikih, večinoma okrog bolezni, kateri sta zapadla. V prosti naravi se pa študentka hitro utruji, zato jo mora študent voditi pod pazduho ali celo okrog pasu, da ne omahne. Če pa bacili le preveč in prehitro skačejo iz srca v srce, omaga tudi študent. V tem primeru se vstopita tako, da drug drugega podpirata, dokler si nekoliko ne odpočijeta. Tako medsebojno podpiranje imenujeta objem (amplexus).

Morbus amatorius doseže, kakor sem že omenil, svoj višek v ljubzenski sili. Zato je pa treba zaljubljenemu študentu ventila, da ga ne razžene prevelika napetost. Ta ventil so večkrat pesmi, v katere navadno samec, včasih pa tudi samica, izliva svoja čustva, da nekoliko razbremeni z ljubeznijo in bacili prenapolnjeno srce.

Zaljubljenost ima težke posledice, če se hitro ne prežene. Zgodilo se je že, da je pridni študent, katerega je okužil bacillus amatorius in je potem zapadel ljubavni mrzlici, izgubil bistvene lastnosti svojega plemena ter se prelevil v lenuha ali lahkomišelnega študenta. Tako je potem v nekaterih zlasti težjih predmetih dobival le še druge korene iz prejšnjih števil. Zato se skrbni vzgojitelji prizadevajo, da bi svoje gojence in gojenke obvarovali zaljubljenosti, in jih navajajo, da se ogibljejo krajev in prostorov, ki so okuženi z zaljubljenimi bacili in kjer je nevarnost za okuženje velika. To so med drugim promenade, javna sprehajališča, kopališča, tudi kino, zlasti pa plesne dvorane, sploh kraji, kjer se mladina rada shaja.

V tem pogledu so posebno nevarne plesne vaje, kjer se, kakor nekateri trde, uči študent plesati in manire. Tu moram pripomniti, da zna marsikdo, ki ni nikdar takih vaj obiskoval, več manire, kakor tisti, ki so trgali podplate pri učenju manir v plesni dvorani.

Študent se splošno rad giblje. To je že v njegovi naravi, kar je popolnoma smotrno, ker se mu pri gibanju krepe mišice in trde kosti. Če se gibanje vrši po taktu godbe, se imenuje ples, ki je pa pri samicah bolj priljubljen kakor pri samcih. Študentke rade tudi med seboj plešejo, samci pa le takrat, kadar se ga oklene kaka samica. Ker bi torej študenti ne hoteli na plesne vaje hoditi, če bi morali sami med seboj plesati, jim odbor, ki jih prireja in vodi, preskrbi zadostno število študentk, s katerimi naj bi plesali in se pri njih učili lepega vedenja, kar je pa nekoliko težko, ker se dobe med njimi tudi take, ki nimajo pojma o dostojnosti.

Ker je med tolikim številom samcev in samic vselej tudi nekaj nosilcev zaljubljenega bacila, je nemogoče, da se ne bi zrak okužil, in tako se potem morbus amatorius hitro začne širiti. Sicer bede nad plesalkami bolj ali manj ostre oči gardedam, katerim pa pogosto kljub njihovi najboljši volji uide izmenjava raznoimenskih bacilov. Pravijo

pa, da so tudi take, ki nalašč nekoliko zamiže, da ne motijo bacilov, ko se selijo iz srca v srce. Ker raste nevarnost okuženja z nočjo, odvedejo dame, ki hočejo svoje hčerke obvarovati ljubavne mrzlice, še o pravem času domov, navadno kmalu po desetih. Tisti (študenti ali študentke), ki pa odhajajo s plesa proti polnoči ali celo proti jutru, dobe prej ali slej ljubavno mrzlico.

Morbus amatorius je v vseh štadijih ozdravljiv. Najboljše zdravilo je čas. Zdravje pa večkrat pospešijo dvojke v šoli in starši doma.

Kričavi študent (h. stud. ululans) se odlikuje po izredno močnih glasilkah, ki se mu napno, če niso dolgo v rabi, in so v nevarnosti, da popokajo kakor preveč napete strune, če se vsaj za nekaj minut ne sprostijo. Ker je skoraj v vsakem razredu nekaj študentov tega plemena, ki potrebujejo po učni uri sprostitev, so vpeljeni zanje kratki odmori. Pridni študenti jih porabijo za ponavljanje, leni za prepisovanje, kričavi pa za kričanje. Zato ve vsak lahko, ki gre mimo šole, če je pouk ali odmor. Med poukom je vse mirno, ker takrat kričavi študent molči ali pa tiho odgovarja, če kaj zna, ter si tako nabira moči v glasilke. Med odmorom se pa sliši skozi okna rjojenje, tuljenje in cviljenje. Iz glasov se tudi lahko sklepa na razred. V nižjih razredih prevladuje cviljenje, v višjih pa rjojenje in tuljenje. Glede glasu je med samci in samicami bistven razloček. Samci imajo sicer v nižjih razredih večinoma prav take cvileče glasove kakor samice, pa jih v višjih spremene in poglobe. Kričave študentke pa tudi v osmi prav tako cvilijo kakor v prvi. Zato pa nastane včasih v razredih, kjer so študentke pomešane med študente, tako cviljenje in rjojenje, da bi glasbeno izobražen človek mislil, da proizvajajo kako moderno ekspresionistično pevsko točko.

Tisti zoologi, ki trdijo, da je študent v daljnem sorodstvu z opico, pravijo, da je kričavi študent stranska veja ameriškega kričača (mycetes) iz rodu platyrrhinov, to je opic s širokimi nosovi.

Šepetajoči študent (h. stud. sibilans) se udeležuje le med poukom. Znano je, da so samo tisti pesniki in pisatelji pravi umetniki, ki pišejo iz neke notranje nuje ali potrebe. Tako bi tudi šepetajočega študenta lahko imenovali umetnika. Kakor hitro mu pride kaj na misel, začuti v svoji notranjščini nujnost, da se mora zaupati svojemu sosedu. Ker je zelo obziren in noče motiti profesorja in součencev, se pri tem poslužuje šepetajočega glasu. Na isti šepetajoči način pride tudi rad na pomoč tovarišu, kateremu zmanjka pri pogovoru s profesorjem pravih besed. To pa stori iz gole nesebične ljubezni do študenta in profesorja. Študenta hoče obvarovati dvojke, profesorja pa žalosti, ki mu trga vselej srce, kadar mora zapisati v beležnico slab red. Žal, da ne najde njegova ljubezen pravega razumevanja. Zato ne trpi nobeno pleme toliko preganjanja v šoli kakor prav h. studiosus sibilans. Zgodilo se je že, da je dobil študent celo ukor zaradi nekaj nedolžnih besedi, ki so bile itak namenjene samo najbližji okolici in jih je slučajno ujelo kako preveč tanko profesorsko uho.

Profesorji, ki poučujejo študente in študentke, trde, da je pleme šepetajočega študenta na ženskih gimnazijah bolj zastopano kakor na moških.

Šepetajoči študent tudi v poznejšem življenju rad pomaga svojemu bližnjemu, zlasti takrat, kadar ga nič ne stane.

Potujoči študent (h. stud. vagus) je že na tem, da bo izumrl. Pred letom 1914. je bilo še več študentov, ki se niso zadovoljili s študijem na eni in isti gimnaziji, marveč so hoteli spoznati šolski ustroj še na drugih gimnazijah. Selili so se pa kakor ptice selivke proti jugu. Nekateri so prišli noter do Pazina. Sicer se tudi dandanes dobi tu in tam kak studiosus vagus, samec ali samica, ki potuje z gimnazije na gimnazijo, pa ne iz notranje »nuje«, kakor so svoje dni potovali potujoči študenti, marveč iz raznih okoliščin, ki so navadno razvidne iz dijaških knjižic.

Slednjič naj še omenim, da navedena plemena niso med seboj določno omejena, marveč se prelivajo polagoma drugo v drugo kakor mavrične barve. Zato je treba študenta dobro preštudirati, preden se more določiti, v katero pleme spada.

JANEZ FLANDER:

„Mati, o moja mati!...“

Mati in sin. Sin v ljubljanskih šolah, mati pa vdova in revna bajtarica v gorenjskih hribih, žena, ki je bila pri delu podobna čebelici, pridna, kakor zna biti samo mati. Delala je podnevi, večkrat tudi ponoči; vse njeno življenje je bilo en sam delavnik, vsa njena življenjska pot je bila s trnjem posejana. Nikoli ji ni bilo lahko, a morala je, če je hotela sinu v mestu vsaj nekoliko pomagati. Včasih so ji sosedge sicer prigovarjali, da bi se vsaj nekoliko odpočila, češ zakaj sili sina tja, kamor ne spada, pa jih ni poslušala. Kar naprej je garala, tiho trpela; si od ust pritrgovala, vse iz ljubezni do sina, iz ene velike želje, da bi njen Drejčec postal kdaj gospod. Zelela je, da bi Drejčec laže živel, kakor pa so živeli njegovi starši. Upala je, da pride nekoč trenutek, ko se uresniči njeno hrepenenje.

In mati bi bila srečna, tako srečna. Nikdar ne bi tožila nad težo vsakdanjega življenja, nikdar zdihovala, če bi se ji včasih ne zazdelo, kakor bi čez njeno lepo in sveto misel hušknila temna senca, kaj če ji sina ugrabi mrzli svet.

»Toda ne! To se ne sme zgoditi!« je vsakokrat vztrajno prepričevala samo sebe. Tako tudi nekega zimskega večera v svečanu, ko je pri brleči petrolejki predla in so jo črne misli nadlegovale, ne da bi za trenutek odnehale.

»Svet je divja zver!« ji je kljuvalo v prsih.

»Ne, Drejčec bo vztrajal!« se je sočasno uprla.

»Če bo?« je zatulil vihar in pognal v okna cel kup drobnega pršiča, da je čudno zašumelo in se je zdelo, kakor bi zunaj mrtvaške pošasti uganjale svoj divji ples.

»Mora!« je pribila mati.

»In vendar tone!« je zunaj zatulilo s podvojeno silo, da so zažvenketala stekla v oknih in je materi kri zastala po žilah.

»Bog pomagaj! Pa ni spomin?« se je prestrašila, šla in pred bridko Materjo prižgala majhno lučko, potem vzela v roke rožni venec, pokleknila in molila, verno

molila. Jagoda za jagodo ji je skoraj neslišno polzela med prsti. Zdravamarija za zdravomarijo ji je tiho izzvenela na ustnicah, lepo in tolažilno, kakor iz dalje prihajajoča godba, kakor lahka uspavanka, pesem porojena v tistem večeru, topla in ubrana, da je izginil svet, so usahnile solze, se umirilo telo, da so se materi le prsti med jagodami premikali, ko so ustnice šepetale: »Kajne, Mati, da ga boš varovala? Saj ti veš, česa te prosim. Zdrava Marija... ti ga varuj!« In zopet jagoda za jagodo. »Zdrava Marija...« In utrip ljubečega srca, spokojni, v trpljenju povečani obraz in blesk v očeh in neizmerno zaupanje. Zunaj pa vihar in tuljenje in sneženi metež. Dva svetova luči in temè v neprestani borbi. Kdo bo zmagal, o mati?

Čez nekaj časa je mirno vstala, kakor bi je ne bile nikoli mučile težke misli, kakor bi bila za trdno prepričana, da je uslišana in da je njen sinko že pri njej. »Če še ni, pa bo!« se je tolažila, saj je sklenila, da ga kmalu obišče v mestu, brž ko skopni sneg in bo lepša pot.

Tako je sklenila. Ko pa je zunaj vnovič zatulil vihar in je nekje tako pretresljivo zajokalo, se je odločila, da odpotuje že zjutraj. Zato ni več zabrnol kolovrat. Mati ni predla, le culico je pripravila, majhno, drobno culico, saj mora Drejčetu nekaj prinesti, prebdela del noči, nato pa odšla v zgodnje jutro, čeprav je ponoči vihar le za silo prenehal, čeprav so bile poti zasnežene in ji je neslo pršič v obraz, da ji je bilo, kakor bi jo kdo s šivankami zbadal. Sneg ji je silil v rokave, lezel v čevlje in se zajedal v obleko. Včasih ji je sneženi val zameglil pot pred očmi, zdaj se ji je udrla noga, toda opešala ni. V njeni duši je živel Drejče, zaradi katerega se je napotila z doma, premagala snežene zamete, trpela, dokler ni do smrti izmučena prihitela na postajo in komaj ujela vlak.

»Ali vam je slabo, da ste tako blede?« jo je v vlaku nagovorila sopotnica, ko je vstopila.

»O, ne! Le nekam trudna sem.«

»Zdi se mi, da ste že od daleč prišli.«

»Iz Rovtov.«

»In v takem snegu?«

»Saj bi ne, a imam sina v mestu.«

»A, tako!« je dehnila sopotnica in jo pogledala s strmečimi očmi, v katerih so nad čudežem materinske ljubezni zaigrale solze. Nato je utihnila in molčala vso pot, dokler ni na ljubljanski postaji materi prisrčno stisnila roke in pristavila: »Srečen otrok, ki ima tako mater!« ter izginila v gneči.

Mati je za trenutek obstala in jo iskala z očmi. Ker je ni našla, je tudi sama, ne da bi se menila za vrišč in hrup na postaji, počasi odšla v mesto, zavila v bližnjo cerkev, potem pa dalje do Drejčetovega stanovanja. Pozvonila je prvič, toda nihče se ni oglasil, poklicala drugič, zvonila tretjič, dokler ni prišla gospodinja in ji povedala, da je Drejče že odšel v šolo.

»Kaj naj zdaj storim?« je vprašala. »Vse dopoldne bi težko čakala.«

»Veste, mamica, najbolje bo, če greste v šolo in povprašate po njem,« je s poudarjajočim glasom in z nasmeškom na obrazu govorila gospodinja, misleč, da je nekaj več, kakor uboga in premražena žena, ki je stala pred njo in povpraševala za sinom. Mati je njen nasmešek sicer opazila, a je potrpehla. Marsikaj ji je povedal. Zdaj je spoznala, čemu je tako klicala, čemu tiste hladne besede ob prihodu, spoznala pa tudi, da Drejče le ni pri tako dobrih ljudeh, kakor ji je pisal. Zaskrbelo jo je, kaj je s sinom, če ni bil njen strah upravičen. Črne misli, ki jih je bila z molitvijo pregnala prejšnji večer, so se ji povrnile s tako silo,

da ji je bilo na poti proti šoli, kjer je pred sedmimi leti in pol vpisala sina, skoraj žal, da ga takrat ni zadržala v gorenjskih hribih. Toda ko je prestopila šolski prag, je znova na vse pozabila.

»Rada bi govorila s sinom, če je mogoče,« je zaprosila pri šolskem slugu.

»Ali vam ni znano, da so obiski med poukom prepovedani?«

»Od daleč sem prišla,« je vztrajala v prošnji.

»To vidim.«

»Lepo bi prosila!«

»No, ker že tako prosite, naj bo, da ne bo vaša pot zastoj,« se je sluga slednjič omehčal. »Kako se fant piše?«

»Drejtče Gozdnik.«

»Razred?«

»Osmi.«

»Fanta takoj pokličem. Gospa, izvolite ga počakati!« jo je sluga povabil in ji odprl vrata v govorilnico.

Mati mu je sledila, saj so ji bile noge kakor iz svinca, odložila je culico, se usedla in že pripravljala besede, s katerimi pozdravi sina. Vse mu bo povedala, kaj mu je prinesla, kako je doma, kako je zdaj huda zima. A ta bo kmalu minila. Potem pa pride pomlad, velika noč in vstajenje. O takrat, ko bodo rebri ozeleneli, ko bodo na planini zopet zapeli zvonci, takrat naj pač vrže za nekaj dni knjige pod klop, takrat naj le prihiti k njej, k svoji materi, da se odpočije, se napije njene ljubezni, sonca in zraka. Zares. Tako je mislila in nič drugače. In še bi bila delala načrte, da se niso vrata v govorilnico odprla in je mesto šolskega sluga vstopil Drejtčev razrednik, ne da bi ga fant spremljal.

»Kaj ga ni?« se ji je ob čudnem notranjem preobratu utrgalo iz prsi.

»Želite vašega fanta, a vam ne morem ustreči, čeprav bi rad. Res ne vem, kaj bo z njim, ker zadnje čase tako neredno prihaja v šolo,« je rekel razrednik in skomizgnil z rameni.

»Kaj ga res ni?« je materi zajokalo srce.

»Slabo se uči,« je razrednik neizprosno nadaljeval, »za šolo mu ni mar, ne za pridno učenje, pač pa za cigarete, karte in podobne reči. Sicer pa ni vredno, da bi našteval. Saj me razumete, kaj hočem reči.«

»Sin!« je kriknila mati in si zagrebla obraz v dlani.

»Vem, da je hudo. A ne bi storil svoje dolžnosti, če bi vam ne povedal resnice in opozoril na nevarnost.«

»O Bog! Torej je le res!« je mati žalostno vzdihnila, vstala, s trudnimi koraki odšla na ulico in na Drejtčetovo stanovanje, kjer je kljub nevolji gospodinje, da jo že drugič vznemirja, odložila culico, se znova znašla na ulici in kakor ljudje, ki nimajo cilja, begala po mestu iz ene ulice v drugo, kakor bi slutila, da se nekje med temi zidovi nahaja njen zaklad — bije srce njenega otroka. Zato se ni zmenila za sneg, ki se je nevšečno lepil po uličnih hodnikih, da ji je škripalo pod nogami, ne za mraz ne za utrujenost, ni se menila za ljudi, ki jih je srečavala, temveč je na vsej poti le ljubo srce klicala: »Drejtče, Drejtče! Kaj bo s teboj?« Od desete do enajste in dvanajste ga je iskala, ko jo je na ulici zajel mladi živ žav in je vnovič vprašala pri gospodinji, če se še ni vrnil. Ker Drejtčeta ni našla, je zopet odšla na ulico in povpraševala za sinom in ni odnehala. Kako tudi, ko se ji je izgubljal otrok. Mar je vedela, kje se nahaja, kako je prav za prav z njim? Ni vedela. Pač pa ji je bilo znano, da bi bil greh, velik greh, ki bi si ga ne mogla odpustiti, da bi ne bila mati, če bi v takih trenutkih zapustila svojega otroka.

Takrat je v zvoniku udarilo eno, ura je odbila dve, tri, čas je brzel z nezmanjšano hitrostjo, pretekle so ure, a mati tega ni opazila, še ni tožila nad utrujenostjo. Udarilo je štiri, tedaj šele se je zdrznila, tedaj in ne prej je opazila, kakor bi se ji stemnilo pred očmi. Spoznala je, da ne bo vzdržala, vendar je še premišljevala, potem pa, ne da bi si želela, zavila v bližnjo gostilno, stopila v temno sobo in okamenela nad prizorom, ki se ji je nudil. Na prvi pogled je v kotu opazila okroglo mizo, okoli nje štiri fante pri pitju in igri in med njimi Drejčeta.

»Jezus!« se je materi spet odnekod iztrgalo, ko se je neopaženo sesedla za bližnjo mizo. To, kar je videla in kar ji je v istem trenutku prišlo na misel, je prekašalo njene moči, tako prekašalo, da si je tudi pozneje marsikdaj zastavila vprašanje, kako je moglo tisto uro vse tako priti, ali je tako nanesel slučaj, ali pa jo je na tisti poti vodil božji angel.

Pozneje je tako mislila, toda v tem trenutku je bila podobna kamnu, kakor bi ne imela življenja v sebi. Vir njenih misli je usahnil in ni imela moči, da bi kaj več povedala, temveč je le fante opazovala pri njih divji igri in veseljačenju, kakor bi ne verjela svojim očem.

»Pijmo, fantje!« se je zdaj oglasil najstarejši izmed njih.

»Toda na eks!«

»Eks!«

»Seveda, eks!«

»Naj živi Božica!«

»Naj živi!« se je pijano oglasil tretji in trčil s tovariši, da so zažvenketali kozarci, potem pa pil sam in so pili drugi, da je nekje pritajeno lokalo in se jim je cedilo po bradi.

»Primejduš! To se prileže!« se je oglasil četrti.

»Alo! Karte sem!« je zahteval drugi.

»Pik!«

»Kara!«

»Srce!«

»Ha-ha-ha! Drejče je zgubil!«

»Hudiča! Še enkrat!« se je Drejče repenčil in že mešal karte.

Spet so jih vrgli, igrali za žive in mrtve, vmes pa peli. Nekdo je zabrundal in za njim je zarjula vsa družba, da je med vikom in krikom šlo po sobi:

»Gaudeamus igitur,
iuvenes dum sumus...«

Tam ob nasprotni mizi pa je tiho slonela mati, skrušena in v grenko žalost potopljena. Še je molčala, toda kaj hitro se je z veliko naglico v njej nekaj dvignilo, da jo je kljub bledici oblila rdečica, planila je pokoncu, nato pa bolj bruhnila, kakor spregovorila.

»Drejče!« je trdo udarilo med fante.

»Kaj pa je?« se je fant nemarno oglasil, ne da bi pogledal, kdo ga kliče.

»Drejče!« je udarilo drugič, da so fantje prenehali z igro in se jezno ozrli proti vratom.

»Kdo je?« je vprašal najstarejši.

»Ne vem!« je rekel tretji.

»Jaz mu že pokažem!« se je pobahal Drejče, leno lezel izza mize, da bi obracunjal s predrznežem, naredil dva koraka, izbulil oči, potem pa obstal ko — pribit.

V somraku pred njim je nepričakovano zrasla strašna slika njegove matere, grozen obraz pravičnega sodnika, da se je v trenutku streznil in kakor list na veji po vsem telesu vztrepetal. Pred njim je bila mati, ne tista ljubeča mamica, kakor je je bil vajen videti do tega trenutka, ne kakor tolažnica v bolezni, pomočnica v težavah, ne svečenica in ne kakor angel, ki je povsod delil dobrote. Ne in ne. Pred njim je bil nem, toda mogočen klicar, je bila v materini osebi upodobljena pekoča vest, ki ga je neusmiljeno žgala, žgala in ga bila z ognjenimi biči. Bič so bile tiste žalostne in očitajoče oči, bič — materine solze, žvižgajoč bič — njeno blede lice, njene tresoče se roke in njeno izmučeno telo. O le biči, biči, biči... Drejčetu je bilo, da bi se pogreznil v zemljo, toda mati se ni umaknila.

»Domov!« ga je namesto tega v živo zadelo.

»Domov!« je mati ponovila, ne da bi trenila z očmi, da so se še Drejčetrovi tovariši spogledali, potem pa drug za drugim zapustili sobo z očitki, ki so jih prav tako do dna duše pretresli.

»Kaj še čakaš?« je zopet silila.

»Saj grem!« je Drejče s težavo izjecljal in poskušal, da bi nadaljeval, pa ni šlo. V njem je vse vrelo, kipel in valovilo. Čutil je, s kakšno silo mu v prsih utriplje srce, kako mu zbija v sencih, čutil, kako ga je svetla luč materinega obličja razgalila pred vsem svetom, osramotila tista lepota čiste duše, ki se še posebej uveljavi v trenutkih, ko se sreča s hudobijo. Bilo ga je sram, kakor bi se vsi z gnusom obračali od njega, kakor bi ga obsojal gostilničar, tovariši in ljudje, ki sta jih srečala na ulici. Vsi, vsi so bili njegovi tožitelji in ni mu prizanesla niti gospodinja, ko sta vstopila.

»Oho! Danes so pa ptička ujeli,« se je ponorčevala iz njega, ne da bi pomislila, če ni tudi sama kaj kriva.

Tudi Drejče ji tega ni očital, temveč je vdano pretrpel novi udarec. Saj sta bili sili, ki sta se med dobrim in zlom borili v njegovi duši, še vse hujši, pa je moral pretrpeti. Prvič, odkar je zašel na slaba pota, se mu je pripetilo, da bi bil rad zakričal, dasi beseda ni hotela na jezik. Zdaj, ob navzočnosti svoje matere bi se bil rad zjokal, pa solze ni bilo v očeh. Čudna upornost, ki je zaradi sramu ali osebne užaljenosti zaživila v njem, mu ni dala, da bi z jokom pomiril pekočo vest, samo zastokal je, nato pa opotekajoč se, čeprav se v gostilni še ni bil upijanil, odšel v svojo sobo. Tu mu je tega dne mati prvič globokeje pogledala v oči.

»Nisem mislila, da si tak,« je padla prva obsodba.

»Ali si slišal?« je Drejčetu zaklicala vest.

»Ti sam veš, koliko trpim, pa mi tako vračaš!«

»Nehvaležnež!« ga je zbolelo v duši.

»In to bi potrpeła, če bi šlo zame, toda...«

»Glej svojo mater!« je Drejčetu zaklicalo srce.

»... toda gre za te in tvojo srečo,« je s solznimi očmi govorila. »Mislila sem, da se boš spominjal mojih žuljavih rok in boš priden. Verovala sem, da boš vztrajal in mi boš s svojo pridnostjo lajšal težke dni.«

»Ti pa si se tako zavrge!« mu je očital notranji glas.

»Drejče,« je mati nadaljevala, »ali se spominjaš, kako je bilo, ko si po prvi šoli prišel domov, ko si med potjo na domači melini rože nabral in mi jih prinesel?«

»Ali se še spominjaš?«

»Odgovori,« je terjala mati, »in po pravici mi povej, zakaj se danes ne upaš, da bi mi pogledal v obraz, ko so bile takrat tvoje oči polne smeha.«

»Odgovori!« je terjala vest.

»Zakaj?«

Molk.

»Drejče,« se je mati čez čas ozrla na križ, ki ga je bil fant v začetku šole sam prinesel od doma in obesil na steno, »povej mi, zakaj nisi nikoli pomislil na križano Ljubezen, če sem ti bila sama premajhna!«

»Povej!«

»Križ — — mati — ne — ne več...« je Drejčeta skoraj strlo, ko mu je ob zadnjih materinih besedah vnovič zadivjalo v duši, toda beseda le ni prišla na dan, še ni govoril, kajti boj mu je vzel moči, ni jasno mislil in v glavi se mu je vrtelo. Zazdelo se mu je, da ga bo simbol najpopolnejše ljubezni, ki je znova zaživel pred njim, uničil. Zdaj ni stala pred njim samo mati, ne, ob njeni strani je stal tudi Zveličar; žalostno ga je gledal in na glavi je imel trnjevo krono, izpod katere je zdaj pa zdaj počasi prilezla težka, rdeča kaplja... In kakor bi ne bilo dovolj, je mati prav v tem trenutku šla, razvezala culico in iz nje najprej vzela lepo zavito in v trdo vezano knjigo.

Grudnova »Zgodovina slovenskega naroda« je bila pred njim.

»Tole,« je trudno uprla pogled v Drejčeta, »tole vzemi! Nekoč si knjigo želel, pa sem ti jo dopoldne kupila v knjigarni.«

»O—o...«

Zmaga.

Prerojenje.

Mar ni prišlo? O, saj je Drejčetu za trenutek prenehalo utripati srce in dih mu je zastal, samo gledal je, nepremično gledal zdaj na mater, na knjigo, zdaj v Križanega na steni. V tem trenutku so poslednjič z veliko naglico drveli mimo njega slabi tovariši, tisto potepanje v dopoldanskih urah, popoldanska gostilna, vino, karte in črne pošasti. Zadnjič ga je zapeklo v duši, potem pa je opazil, kako je na materinem obrazu, ki je izražal vso polnost odpuščanja, zaigral miren in spokojen smehljaj. Pa tudi Križani na steni ga je blagoslavljal. Drejče je zapazil, kako mu je s križa nudil svojo roko ter ga dvigal, dvigal... Kar ni bilo mogoče prej, se je zgodilo sedaj.

»Mati, o moja mati!« je s polnimi besedami zavpil in vrgel raz sebe vso težo greha in strašnega gorja, ki je bilo stisnjeno v tolikem številu zadržanih solz, se zagrebel v materine prsi in jokal, jokal, kakor že dolgo ne.

Mati pa je božala njegovo kodrolaso glavo. Bila je tiha in mirna, kajti spričo velikega dogodka je bila tudi sama poveličana, tudi njej je rajala duša, medtem ko je glorijska obsevala obličje in je sin poslušal ono lepo in le ubogemu človeškemu srcu razumljivo pesem o materini ljubezni.

»Mati!« je ob čudoviti lepoti njenega soglasja zdaj še enkrat vzdrtel in utihnil.

»Sin!« je dehnila mati, pa ne iz zaskrbljenosti, temveč iz ljubezni, saj je dobro vedela, da se je v otrokovi duši na novo naselil mir, oni mir, ki ga bo zopet dvignil v svet božjega otroštva in svetlih zvezd, v svet dela in ustvarjanja.

Da! — Ko bo prišla velika noč, ko bo tudi tam gori v gorenskih hribih pomlad silila v goste, bo Drejče v resnici za nekaj dni prišel domov in bo na samo velikonočno jutro sredi zelenečih njiv, travnikov in polj čist in svetel vodil svojo mater. In bo gozd šumel in goré bodo pele:

»Mati, o moja mati!...«

Pravljica o ledeni roži

V neki gorski dolini je živel pastir, droban, bled in koščen. Nikogar ni imel na svetu, ki bi mu privoščil toplo besedo, nikogar, ki bi mu bilo z njim vred hudo. Pravili so, da je hudoben; bil je res često surov, a srce je imel mehko in dobro. In če je bila trda njegova beseda, so bili temu krivi ljudje, ki so se ga izogibali in se mu posmehovali. Čez zimo je živel v dolini, med ljudmi, in tedaj se mu je duša otovorila s črnimi sencami.

Na spómład pa je zagnal svojo čredo v višave. Lica so mu vzcvetela, duša vzkipela od sonca. Bil je srečen. Imel je polno prijateljev. Pogovarjal se je z bistrimi studenci, s šumečimi macesni, krivenčastimi in nizkimi borovci, s svilnato travo, z živobarvnimi, drobnimi in redkimi cveticami. V jutrih pa, ko so mlečne megle še pokrivalo dolino, da so se iznad nje dvigali v brezoblačno modro nebo le najvišji vrhovi in se kopali v prvem soncu, je spustil iz lese svoje ovce in se s trepetajočo pobožnostjo odpravil proti pečinam visoko nad planino. Tam je na težko dostopni trati nad prepadi skrival svoj zaklad. Ko je k njemu romal, mu je bilo v duši svetlo in čutil se je dovolj močnega, da je premagoval strmo in gladko steno in mirno zrl v brezno pod sabo. Na polici se je lesketala njegova roža Mogota. Zleknil se je poleg nje, se opajal z njeno lepoto in vonjem in sanjal. Tedaj je pozabljal na vse, tudi na mrzlo zimo in ljudi v dolini. Samo njo je čutil poleg sebe. Gledal jo je z začudenimi očmi kakor otroci zlato monštranco in vdihaval njen duh kakor oblačke kadila. Dotakniti se je ni nikdar upal, niti je nagovoriti; pozdrav so bile edine besede, ki si je z njimi drznil motiti sveto samoto. Ta jutranja molitev je bila zelo kratka. Pastir se je nato spustil po steni navzdol in radostno odhitel preko sočnih sončnih pašnikov v bajto in se ni zmenil niti za kodraste ovce, ki so ga ugledale, spoznale in klicale, niti za tamne žametne borovce, ki so ga za omalovaževanje oplazili z žilavimi in grčavimi vejami in stresli nanj dež rosnih kapelj.

*

Prekmalu je prišla jesen. Zapustiti je moral svoj sončni raj in se s čredo vrniti v dolino, polno črnih senc. Toda v svoji duši je nosil podobo čudežne rože, ki mu je vlivala vedno novih moči, da si je utiral pot skozi trnje in prenašal težke besede. In spomladi se je zopet vrnil k njej. Tako so v sreči in upanju minila štiri leta.

Petič je prignal svoje ovce v planino. In kakor vsakokrat, se je naslednje jutro navsezgodaj odpravil v pečine. Ko pa je došel do svoje ruše, Mogote ni bilo nikjer. Zazeblo ga je v dušo, obšla ga je omotica in le s težavo se je obdržal na polici. To je bil zanj, ki sta mu bila revščina in žalost vsakdanji kruh, le prehud udarec, ki se ga ni prav nič nadejal. Tisti hip je okusil do dna grenkobo svoje osamljenosti. Telo mu je drgetalo od bolesti. Tak se ni mogel spustiti čez steno, zato je obležal v travi, da se je nekoliko pomiril.

Nič se mu ni ljubilo jesti, priroda je zanj postala mrtva, kakor mu je bila, preden je ugledal Mogoto. Se tako topli opoldnevi in še tako čarobni sončni zahodi ga niso mogli zvatiti iz bajte. Večinoma je slonel ob ognjišču in bezal v ugasel pepel in ogorke ali pa pogoledal na pogrado. Venomer je tuhtal: Odkod ta nagla sprememba? Ji je postal s svojimi prepogostimi obiski nadležen? Se ji je zazdel

zaradi smešno boječega vedenja čudaški? Ali pa ji je s svojim šibkim, skoraj prozornim telesom zastiral pogled na vroče sonce in mogočne orle? Taka in podobna vprašanja so se v blaznem vrtincu vrstila v njegovi razbeljeni glavi.

Končno se je odločil, da jo pojde iskat in da jo mora za vsako ceno najti, ker mu brez nje ni živeti. In odpravil se je neko jutro na pot. Plezal je preko pečin, pregledoval ruše. Roke je imel prašne in krvave, pot mu je curkoma lil s čela, ustnice so od žeje razpokale, v sencih mu je od napora kljuvalo. Vzpenjal se je od police do police, plezal, kobalil in preskakoval. Na travi mu je začelo drseti, na meleh se mu je udiralo in kamenje ga je spodnašalo. Potem je prišel v golo skalo in z očmi željno iskal redkih zelenih blazinic. Začutil je, da so mu mišice začele odpovedovati, a poganjal se je dalje. Kjer je ugledal kako cvetico, je hitel k njej, da se je kamenje valilo za njim; a vse je bilo samo prevara. Sonce je zahajalo kakor ogromna krvaveča obla, sence so se vzpenjale vedno više, nato je vso prirodo zagrnila v svoj plašč noč. Sedaj ni mogel dosti več dalje, ker bi ne videl. Pa tudi sile v njem so pojemale. Ustavil se je na precèj široki, a viseči prodnati polici, ki ji je majhen previs nudil nekaj strehe, in se usedel. Dasi je sklenil, da bo noč prebedel, in se je tudi zelo prizadeval, da bi svojemu sklepu ostal zvest, so mu veke same od sebe kmalu zlezle skupaj. Prebudil ga je mraz. Zgrozil se je, ko je spoznal, da se je v spanju od stene, ki se je nanjo naslonil, precèj odmaknil in da je zdrsel po produ skoraj na rob prepada in da ga je zadržala le močna skala. Previdno in s težavo se je vrnil pod steno. Pri tem je sprožil nešteto kamnov, ki so zdrveli v brezno; slišal je, kako so se odbijali, se drobili in se končno negibno ustavili nekje na dnu. Na nebu so vdano trepetale na gosto posejane zvezde. Strah ga je bilo črne samote okoli njega in še bolj v njem. Proti jutru je znova omagal in ko se je vdrgič zbudil, so se z blazno naglico podile mimo težke megle in sikajoči veter se je zaganjal v mokre stene. Nato so udarile prve kaplje. Pastir je bil malodane nesposoben, da bi se vrnil v planino. Toda misel, da bi utegnilo deževati nekaj dni zaporedoma, in pa skrb za ovce, ki jih je pustil na prostem, sta mu dala nekaj poguma in sil. Bil je lačen in premočen in po gladkem kamnu je težko napredoval. Končno je v megli izgubil tudi smer, tako da se je komaj pod večer na pol mrtev privlekel do svoje bajte.

Jedel je poredkoma, ker ni imel teka. Na zdravje je pazil malo; sicer mu je pa planinski zrak dobro del. Ko je jeseni prignal svojo čredo domov, so kmetje ugotovili, da se je število jarcev za precèj glav zmanjšalo, zato so mu pri plači znatno odtegnili. Neki gruntar ga je zato, da bi pazil na živino, vzel na stanovanje v svoj hlev. Pastir si je na pograd précej pri vratih — točno na drugi strani zidu je imel svojo kajbo pes — nanesel slame in starih odej. Kolikor jih je mogel stekniti v hlevu. Na bližnji žebelj je obesil tiste svoje cunje, ki so bile poleg bornih par edino njegovo premoženje. Svetloba je prihajala skozi okno nad pogradom, ki je bilo motno in pajčevinasto. Sicer pa je bil hlev prostoren, pobeljen, očejen in topel.

Nekaj časa je še pomagal gospodarjevim poslom pri delu ali zamišljen taval med polji okrog vasi, da se je izognil zbadljivkam. A kmalu je obležal. Če je hotel vstati, ga je v prsih zbolelo in drezalo h kašlju. Razen hlapca in dekle, ki sta prihajala krmit živino, naprežat konje ali čistit hlev in mu prinašala skromno in pičlo hrano, ni bilo semkaj nikogar drugega. Nihče se ni zmenil zanj, sicer pa on tudi nikogar ni ne potreboval ne prosil. Najbolje se je počutil, kadar je bil

sam. Negibno je ležal na trdem ležišču in zrl skozi okno. Nebo je bilo modro, brez najmanjšega oblaka; s trte, ki se je ovijala okrog lat ob zidu, so se zdaj pa zdaj utrgali rumenordeči listi, v lenih zavojih splavali navzdol in se s komaj slišnim šuštenjem pridružili suhim in skrotovičenim tovarišem na tleh. Potem so se nad dolino plazile neprodirne in mračne megle, ki je iz njih po ves dan drobno pršelo. Pozneje se je ulil dež in ni hotel nehati. Pastirju je enolično klokotanje po žlebovih in udarjanje dežja ob kamenita tla pred hlevom prijalo. In končno so se začele z neba, ki je kakor prt mrliča pokrivalo usehlo in uvelo zemljo, usipati velike krpe snega.

Pastir je vidno pešal. Bolezen ga je naredila še tanjšega in daljšega. Ker ga je v noge začelo zebsti, si jih je na debelo ovil v cunje, kar jih je še mogel doseči. Prsti so postali koščepi in beli, lica so popolnoma upadla in očesne dupline so se grozno poglabile. Pri vsem tem pa se mu je okrepilo dvoje: razum in čustvo. Pogled se mu je zbistril in zdelo se je, kakor da mu ni okolica nič več mar in da se je zagledal v svet, ki je bil daleč od njegovega telesa. Včasih so mu oči zagorele v blodni vročici. Vsi drugi čuti pa kakor da so mu odmrli. Le kadar so v kotu zablejale ovce, mu je šinil preko obraza bežen smehlaj. Tako se zalesketajo v soncu ob obratu peroti golobom, ki rajajo v jasnih dnevih pod nebom. Tedaj so se širili pred očmi njegovega spomina sočni pašniki z njegovo bajto in nad njimi sive pečine, ki so jim na temenu čepele mehke ruše, vse v soncu in v rosi. Sredi vsega tega raja pa se je kakor diadem na čelu kraljične lesketal njegov zaklad...

Sneg je nehal naletavati. Zapihal je sever, pregnal oblake in na sinjem nebu se je zablščalo mrtvo zimsko sonce. Pritisnil je hud mraz, ki se zlepa ni hotel umakniti; znal si je poiskati najmanjših špranj v vratih in oknih, da se je vtihotapil v hišo, in v kosti je rezal kakor ostro nabrušen nož. Tudi v bolnega pastirja je začel vrtati, počasi, a vztrajno. Toda čutil ga je samo mimogrede in se je zmenil zanj kakor za objestnega pobalina, ki se je iz previdnosti, skrit za oddaljenim plotom, norčeval iz njega, ker so tako delali vsi v vasi. Živel je samo svojim sanjam, ki so se — kakor iz noči v izbo zašli nočni metulj okoli goreče sveče — sukale vedno v istem svetu, ki se je vedno znova vračal vanj z nezmanjšanim hrepenenjem.

V svoji pastirski bajti je vstal prej ko po navadi. Včeraj je prignal v planino in danes pojde po dolgem času zopet k Mogoti. Kako težko je čakal tega trenutka! Zavihal si je ovratnik in rokave na srajci, stopil k škafu, zajel z dlanmi vode in si jo pljusnil po obrazu; studenčnica ga je osvežila. Ko je iz staje spustil ovce, se je napotil proti pečinam. Na nebu so ugašale zadnje zvezde, na obzorju je zakravela jutranja zarja. Duša mu je bila vesela, korak prožen. Dospel je pod strmine in se začel vzpenjati. Toda čim više se je dvigal in čim bliže ji je bil, tem bolj so mu prsti drhteli, tem močneje mu je srce utripalo in lico žarelo in noge so mu začele odpovedovati, kakor bi mu kdo kite porezal. Od časa do časa se je moral ustaviti in se odpočiti in umiriti. Če bi tedaj pogledal navzdol, bi strmoglavil. Ti odmori so postajali vedno pogostejši. Grabil je razburjen za bujne šope mokre trave in za štrleče prijeme, ne da bi pomislil, da jih lahko vsak hip izpuli ali odkruši. V srou mu je donelo kakor opojna muzika, oči so mu vzplamtele. Da bi to romanje moralo trajati še nekaj časa, bi mu bilo od nestrpnosti umreti. Sonce je že vzšlo in obsvetilo stene, na bilju in cvetju se je rosa lesketala, nad njim se je bočilo modro nebo. Že je čutil njeno bližino, naslonil je za čas vroče čelo na mrzlo skalo; potem se je potegnil preko zadnjega, najtežjega previsa in omahnil na trato na vrhu. Ni si upal odpreti oči, toda za-

ščemala ga je premočna svetloba in mu razklenila veke. Pred njim je žarel zaklad, težko pričakovani, sveto in skrbno čuvani... Pastir je srknil eno samo kapljico tega opoja in ves je vztrepal od zvrhane sreče in bolesti...

Tisti hip pa se je čudno zgenilo v globini pod njim; ob strašnem lomljenju skale je zazevalo pred njim črno brezno in skrivnostne demonske sile so pogoltile zaklad...

To je bil eden tako pogostnih trenutkov, ko se je do konca zavedel svojega trpljenja in samote. Kolikokrat je že sklenil krepko poseči po Mogoti in jo izruvati iz svojega srca; toda roža je razpredla svoje korenine tako na gosto in zarila tako na globoko, da je bil vsak še tako orjaški napor zaman.

Ko je torej tisti hip znova doživljal, kako so mu neznane roke ugrabile zaklad, in se je zvijal po ležišču od neznosnih muk, je začul v bližini tako porogljiv smeh, da se je zdrznil ob njem. Kdo neki bi bil tu? Pa saj tudi ničesar ni govoril, da bi ga mogel slišati! Ozrl se je po hlevu. Razen živine, ki je mirno počivala, ni bilo nikogar. Obšla ga je groza. Plašno se je vnovič razgledal po mračnem prostoru in pogled mu je kakor uročen obvisel na oknu.

Na njem se je šopirila Ledena roža, ki se je lesketala v jutranjem soncu. Tako močno se je smejala, da se je morala v stebelu pripogibati. Pastir jo je na mah spoznal; to je bila ona, njegova Mogota. Prvič v življenju je slišal, da je spregovorila malo več besedi: »O bedak, ki si se dal zapeljati mamljivemu videzu! Sedaj šele me gledaš v moji resnični podobi!« Njene besede so še dolgo odmevale v njegovi duši. Bil je trpko razočaran. Trpljenje je doseglo svoj vrhunec. Toda brž se je črno čustvo moralo umakniti čustvu sreče, da jo zopet gleda. Kako si je želel, da bi jo zopet srečal na poti življenja, pa najsi bi bila zanj sonce ali noč in smrt. Sedaj je bilo njegovo nemirno koprenje utešeno. Po telesu so zaplali sveži sokovi, v srce se je vrnila radost. Dolgo je okušal grenki pelin, zdaj se mu spet nudi medica. Dovolj je bilo pričakovanja! Iz skritega kota srca je planila iskra. Žgala ga je želja, da bi jo objel.

Zbral je vse svoje moči in se dvignil; nobene bolečine ni čutil. Strgana in umazana odeja mu je zdrknila z ramen. Sušično telo mu je nagonsko drgetalo od mraza, razpel je svoje roke in se z drhtečimi prsti bližal Ledeni roži...

Dospel je na vrh. Z jutranjim soncem ožarjena, vsa v biserih se lesketajoča in v lahni sapi se pozibavajoča je na svilnati travi sredi pisanih cvetk — kakor kraljičina sredi svojih spletičen — kraljevala Mogota. In pastir je čakal ob strani kakor kraljevič na sprejem. »Dolga in viharna je bila noč, a zdaj je zasvetil dan, ki mu ne bo konca! Moja zvestoba bo poplačana stotero!« In roža se je ozrla nanj in se mu nasmehnila. V njem je čustvo tako blazno vzvalovilo, da se ni mogel zadržati. Skočil je k Mogoti, padel pred njo na kolena in jo strastno poljubil...

*

Ko je malo nato gospodar stopil v hlev, da bi pogledal, ali je vse v redu, in prižgal luč, je ugledal razkopan pograd in pastirja, ki je ležal s skoraj golim telesom počez in mu je glava z razmršenimi lasmi visela na tla. Noge so bile višnjeve in iz številnih ran je tekel gnoj. Roke so bile v zapestju vse porezane in iz žil je v še močnem slapu lila kri. Obraz je bil koščen in bel, ves zmučen; iz vdrtih črnih votlin pa so se svetile oči, polne sreče.

Jurčkova fotografska šola

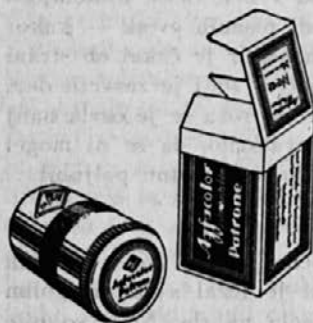
16. Barvna fotografija

Nešteto je bilo v preteklih desetletjih poskusov, uresničiti sanje o barvni fotografiji. Končno rešitev pa smo dobili šele nedavno po izredno presenetljivih spoznanjih. Novi barvni film Agfacolor je troslojni film in vsebuje poleg običajnih za svetlobo občutljivih srebrnih soli še take, ki omogočajo pri določenem razvijanju tvorjenje barvil. Na zunaj se ta film skoraj nič ne razlikuje od normalnega filma za kamere malega formata. Vložiš ga točno tako enostavno pri dnevni luči v kamero in snemaš z njim brez dragocenih dodatnih priprav in s trenutno osvetlitvijo. Gotova slika je barvni diapozitiv brez vsakega srebrnega zrna z izredno naravnimi, svetlimi barvami. Slika je skrajno ostra in jo je mogoče predvajati v metrskih projekcijskih povečavah.

Zaradi motivov se ti ni treba beliti glave. Povsod jih je dosti. Glavno je, da motiv učinkuje s svojo barvnostjo in da se barve prilegajo druga drugi. Toda ne skušaj pačiti narave in iskati samo pretirano pisanih predmetov! Najboljši uspeh imaš, ako se zadovoljiš z nekaj ubranimi in lepo razporejenimi barvami in s čim bližjimi posnetki. Tako dobiš velike zaključene barvne ploskve.

Medtem ko sestoji črnobela slika iz nasprotja svetlega in temnega, svetlobe in sence, sestoji barvna slika iz sosesčine barv. Głoboke sence se pri njej težko in mrtvo usedejo med vedre in žive barvne ploskve. Zato se vsaj v začetku izogibaj prevelikih senc. Snemaj pri sprednji svetlobi. Pravilo »sonce za hrbtom« je pri črnobelih posnetkih manj primerno zaradi neplastičnega in nekontrastnega podajanja. Pri barvnih slikah pa da zelo ugodno svetlobo. Predmet leži čist v sami luči in svetlo se svetijo njegove barve.

Osvetlitvena strpnost barvnega filma je zelo pičila. To je za nas danes težko, ker nas je črnobeli film precej razvadil. S primerno izbiro papirja pri kopiranju in povečevanju lahko popravimo, kar smo zagrešili pri osvetlitvi. Pri barvnem filmu pa je samo ena, edina osvetlitev, ki je absolutno pravilna. Za barvni film je torej bistvena točna osvetlitev. Vzrok je malenkostna debelina slojev filma Agfacolor. Pri troslojnem barvnem filmu so posamezne srebrobromidne lege »debele« samo $\frac{1}{200}$ mm.

Zgrešena, osvetlitev se kaže v napačnem podajanju barv. Prevelika osvetlitev da blede barve, belkaste obraze in izprano nebo ter zelenkastomodre sence. Premajhna osvetlitev pa dá težke, globoke barve; obrazi so preveč rjavi, nebo pa je temno modro.

Barvni film Agfacolor osvetliš in osvetljenega pošlješ v Zagreb, kjer ti ga razvijajo in vrnejo razvitega. Ko kupiš film, si s tem plačal hkrati tudi razvijanje.

Film Agfacolor ima občutljivost kakor $\frac{15}{10}^{\circ}$ DIN pri svetlih barvah (ob morju, ob vodi, v snegu, kakor $\frac{12}{10}^{\circ}$ DIN pri normalnih barvah (pokrajina, cesta, osebe, vse zeleno) in kakor $\frac{9}{10}^{\circ}$ DIN pri temnih barvah (zakotja, temne ulice, pod drevesi in kjer prevladujejo sence).

Podajam ti še osvetlitveno tablico, ki pa ti ne sme biti drugača kakor pri-pomoček. Vsak svetlomer je zanesljivejši od nje, ker upošteva pri svojih podatkih vse posebne okolnosti pri posnetku.

Lepo podajanje barv dobiš tudi ob močno oblačnem, sivem ali celo deževnem vremenu. Takrat osvetli Agfacolor pri svetlejših barvah za občutljivost $12/10^0$ DIN, pri temnih pa za občutljivost $10/10^0$ DIN. Popolnoma napačno pa bi bilo, ko bi mislili, da bodo tudi slike, ki so posnete v senci, barvno dobro podane. Barvno fotografiranje ob sončnem vremenu v senci je najmanj hvaležno. Fotografiraj torej ob sončnem vremenu na soncu ali pa pri slabem vremenu.

Motiv	Sonce — sprednja svetloba $1/50$ sek.
Pokrajina	zaslonka 11
Poslopja:	
svetle barve	med 8 in 11
temne barve (ali mnogo zele- nega v okolici)	zaslonka 8
Osebe:	
svetlobarvna obleka	zaslonka 8
temnobarvna obleka	med 5, 6 in 8

Pri barvnih posnetkih je važno tudi izkoriščanje formata slike. Skrbeti moraš za dober izrez, ki nam da predmet čim večji in brez motečih dodatkov. Bližji in veliki posnetki, ki so že pri črnobelem filmu učinkoviti, dajo pri barvnem filmu najboljše slike. Ne kažejo nam samo predmeta večjega, tudi barve so pri takem posnetku močnejše in bolj žive. Sprednja svetloba, točna osvetlitev in izrabljeni izrez so torej pogoji za uspelo barvno sliko.

17. Barvna fotografija danes in jutri

Od vsakega barvnega posnetka dobimo samo eno, edino sliko, »unikat«. Kопije in povečave, ki so pri črnobeli fotografiji že davno vsakdanja zadeva, niso mogoče, ako nočeš seči po težkih in zelo dragih stranpotih. Toda ta omejitve bo kmalu odpadla. Barvno razvijanje, kakor ga uporabljajo pri filmu Agfacolor, odpira enostavno možnost za izdelovanje barvnih kopij in povečav. Vendar ne smemo prezreti, da bo bližnji razvoj prinesel še vedno samo diapozitive, torej dia-kopije in povečave in ne še papirnih barvnih slik.

Sicer dobimo barvne slike na papirju lahko že danes. So pa izredno drage. Da ne bomo dobili tako hitro vobče porabnega in poceni načina za barvne slike na papirju, je krivo dejstvo, da je treba premagati še nekaj praktičnih težav. Ako ne pride kako presenetljivo odkritje, bomo čakali še nekaj časa na to novost. Vsekakor bo to velikanski vzpon barvne fotografije. Široke mase bodo potem črnobelo fotografijo opustile. Podobna usoda je doletela nemi film. Tu in tam bodo še žalovali za črnobelo eleganco slike. Toda razvoj tehnike se nikoli ne briga za solze.

Barve na barvnem filmu so trajne in pristne. Napravil sem tale zanimiv poskus. Vzel sem posnetek na filmu Agfacolor, ga do polovice zavil v papir ter

ga pritrdil na okno, ki je obrnjeno proti jugovzhodu in dobi torej dosti sončne luči. Bilo je najhujše poletje brez dežja. Slika se je lahko nasrkala sonca. Toda po prvem tednu ni bilo mogoče videti sploh nobene razlike med prosto in zavito polovico filma. Proti koncu drugega tedna je bil prosti del malo bolj bled, kar pa sem ugotovil samo z največjo težavo. Šele tretji teden je prinesel prve opazne sledove in učinke sonca. Barve so začele bledeti. Rezultat poskusa je bil odličen; barvni film je prestal najhujši izpit. Kdo bo izpostavljval barvne slike več tednov najmočnejšemu soncu! Barvni film je res »indantren«.

18. Barvno predvajanje

Film Agfacolor je zaenkrat v prometu samo za kamere malega formata 24×36 mm. Baš to dejstvo je povzročilo, da so postale male kamere danes prave ljudske kamere. Zlasti ugodno je barvno fotografiranje s kamero Karat, za katero je mogoče dobiti posebne patrone barvnega filma, ki nam da samo 12 posnetkov in je zelo poceni.

„Karat“, najcenejša kamera za barvno fotografijo

Ako si kupil barvni film, si s tem plačal že tudi razvijanje. Film ti namreč razvijejo v Zagrebu in ti ga pošljejo v enem tednu razvitega na tvoj naslov. Ko ga dobiš, je najbolje, da trak razrežeš na posamezne slike in daš vsako sliko med stekli.

Barvne slike, ki imajo velikost 24×36 mm, so za opazovanje s samim očesom pač mnogo premajhne. Saj niti ne vidiš vseh posameznosti na sliki, kaj šele da bi se ti odkrila vsa barvna lepota, ki je skrita v njih. Ako pa predvajaš slike s projektorjem, jih dobiš v metrski povečavi na steni. Občuduje jih lahko hkrati vsa družina. Šele v projekciji pokaže barvni film vso lepoto.

Vsi projektorji delujejo po istem načelu; objektiv vrže z barvnega diapozitiva veliko in sorazmerno oddaljeno sliko na steno. Da je slika čim svetlejša, mora biti diapozitiv močno razsvetljen. Vsi projektorji imajo še poseben kondenzor, ki zbira svetlobne žarke in jih zbrane privede do diapozitiva.

Za projekcijo barvnih slik je najprikladnejši projektor Karator.

Važna je tudi izbira projektorja. Za predvajanje v družinskem krogu zadostuje projektor Karator III ali Karator-opticus, ki ima 100 wattno žarnico in da sliko v velikosti 75×100 cm. Karator II pa omogoča že projekcijo za večje število gledalcev. Za projekcijo po društvih in šolah je primeren Karator I, ki ima 250 wattno žarnico.

Kakor za črno-belo bo tudi za barvno fotografijo važno vprašanje, s kakšnim filtrom omogočiti posnetke v doslej nemogočih primerih. Omenili smo že, da so nevarni in tvegani posnetki v senci; podobno seveda v notranjih prostorih. Brez posebnega filtra ti n. pr. ni mogoče barvno slikati notranjosti in zanimivosti cerkve. Sedaj je dala največja tovarna filtrov na svetu Lifa v promet serijo filtrov z imenom Lifacolor. Tako se bodo posrečili tudi posnetki, ki smo jih doslej odsvetovali.

Prihodnjič pa še nekaj o različnih formatih v fotografiji.

* NOVE KNJIGE *

Janka Mlakarja Izbrani planinski spisi. III. zvezek. Ljubljana 1939. Založilo Slovensko planinsko društvo. Tiskala Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani. Str. 288. — Zajetnima prvima zvezkoma Mlakarjevih tur se je pridružil nič manjši tretji, ki bo s svojima prednikoma na naših knjižnih policah glasno oznanjal, da imamo tudi Slovenci svojo planinsko literaturo velikega formata. Kakor v prejšnjih, prevladuje tudi v tem zvezku visoki alpski svet. Z Mlakarjem gremo v Engadin, odkoder se z njim skozi Paznaun povzpemo na Vermuntpass in Pontresino, nato pa na tri Pize: Langaurd, Tschierva in Morteratsch, s katerega se vrnemo v St. Moritz, kjer bi se radi pomudili in si ogledali svetovni smučarski teren s slovitimi zastopniki belega sporta, a moramo s pisateljem takoj naprej, ker je bil ta kraj v času njegove ture v prvem desetletju našega stoletja še skorajda neznan. V drugi turi moramo na slovito Jungfrau, kar ni tako enostavno, saj je je imel pisatelj, kot pravi v vznesenem prologu, »pri prvem obisku že zadosti«. Na to turo Mlakar ni hotel sam, poiskal si je tovariša Lojzeta (njuno srečanje na Štajerskem spominja do podrobnosti na podobno anekdoto o Staniču!), a se je že na Dovjem pri Aljažu kesal, ko je moral biti »povlečeni« junak rešilne akcije in nato še »Zapeljan«, preden je prišel v Innsbruck, kjer sta se z Lojzatom vendarle našla, da sta potem lahko skupno doživljala Svicarske drobnarije ter jo »lahkih korakov in veselih src« mahnila »Iz Meiringna v Grindelwald« in postala »ledeniška romarja« na Eismeer, odkoder sta se z vodnikom povzpela do Berglihütte, da sta mogla potem doseči ledeno Jungfrau z njenimi štirimi tisočaki in čez (4166 m). Tretja skupina tur je posvečena Matterhornu, ki je »kakor melo-

dija lepe pesmi«, kralj med gorami, ki je Mlakarja klical in klical, odkar ga je prvič od daleč videl kot »vitko ledeno piramido« ki se je dvigala na zahodnem obzorju«, ko se je razgledoval s Piz Morteratscha. »Pot na Matterhorn je dolga, zelo dolga. Jaz sem porabil zanjo točno 21 let. Z doma sem se odpravil v juliju leta 1906, in prišel na vrh prav tako v juliju leta 1927...«, pravi pisatelj v Passo di Presena, ki je ena izmed tur tega cikla. Želja, da je prišel na vrh, se mu »je spólnila šele tri leta potem, ko je srečal Abrahama«, pove v uvodu, v katerem izvemo, kako je bil »Zermatski lev nepremagan in nepremagljiv«, kar nam še pojasni z zgodovino ponesrečenih naskokov. Zato ni čudno, da tudi Mlakar ni v prvem zaletu prišel na vrh ne z Lojzatom ne sam in da je moral prej na Passo di Presena, d'Aprica, občudovati Italijanska jezera, si ogledati Tessin, se povzpeli na Reuss in Gotthard ter na Furko in Eggishorn, gledati Schwarzsee, se zadovoljiti z Gornergratom in Monte Roso, dokler ni končno z višjim železniškim inspektorjem Francem Potočnikom premagal tudi »Zermatskega leva« — Montium, kakor je Lojze Cilenšek imenoval Matterhorn in nekoč privlekel — posrečeno — našega avtorja s svojo izmišljeno turo nanj (Lojze na Matterhornu). Tudi na Montblanc (4810 m) je prišel Mlakar. Preden gremo z njim, nam poda zgodovino vzponov na »kralja evropskih gora«, katerega sta prva premagala gorjanec Jakob Balmat in potem z njim zdravnik dr. Paccard 7. avgusta 1786. Mlakar ga je prvič naskočil sam z italijanske strani, čeprav ga je prej opozoril Aljaž na Sv. Katarino nad Medvodami, ki je priprošnjica za pravi um in pamet, — a zaman. Tudi drugič l. 1913. ni šlo, čeprav sta se mu pridružila še

Lojze in gospod Jesih. Kar se mu ni posrečilo »z dvema«, je dosegel »s tremi«, in sicer z Vinkom Zorom, Francetom Presetnikom in Francetom Gabrovškom, s katerimi je srečno prišel na vrh Montblanca. — Po vseh teh drznih turah se vrnemo z Mlakarjem domov in poslušamo njegovo šegavo pripovedovanje, »Kako je Trebušnik hodil na Triglav«. Kakor je ta tura v Mohorjevem Koledarju 1907 vzbudila splošno zanimanje in na cente dobre volje ob nazornih Koželjevih ilustracijah, tako bo še danes privlačno berilo za vse, ki se radi smejejo, pa čeprav na račun »planinske latinščine«, ki jo kaže tudi že omenjeni »Lojze na Matterhornu« in se Mlakar zaradi nje v »Pozabljeni čutari« opravičuje, za kar mu je dal povod »Mentor« z jubilejnim spisom pokojnega dr. J. Debevca »Kako je Janko Mlakar obhajal svoj šestdeseti rojstni dan«. — Vsem turam je dal pisatelj še dve strani opomb, tekst pa poživilja 16 lepih alpskih reprodukcij. — Glede jezika velja še vedno, kar sem povedal ob prvih dveh zvezkih. Nujno bi svetoval, da bi pri nadaljnjih zvezkih dobil pisatelj — ali pa založba — dobrega korektorja.

Gactan Bernoville: Jezuiti. Prevedel Andrej Duh. 1940. Izdal »Glasnik presv. Srca Jezusovega«, Ljubljana, Zrinjskega cesta 9. Natisnila Misijonska tiskarna v Grobljah. Str. 256. Cena broš. 15 din, vez. 22 din — po pošti 2 din več. — Doslej v slovenščini še nismo imeli knjige, ki bi nam res vsestransko orisala ustanovitev Družbe Jezusove, njeno apostolsko delovanje in skrivnost »jezuitske moči« in njenega uspeha. V »Glasniku« smo pač pred dvema letoma ali kaj brali zgodovino jezuitov na Slovenskem, a vendar bi bili radi spoznali celotni ustroj in razvoj D. J. To nam omogoča zdaj Bernoville v Duhovem prevodu. Bernoville je po rodu Bask in je laik. Znan je med Francozi kot pisatelj, ki razkriva lepote svoje domovine in njene znamenite osebnosti. V »Jezuitih« nam pokaže najprej objektivno podano sliko njihovega usta-

novitelja sv. Ignacija Lojolskega, nato govori o duhovnih vajah, vživljajoč se v »Skrivnostno knjigo« eksercij in v Ignacijev duh, nam tolmači potem v »Konstitucijah« besedo in duha, vzgojo in jezuite na delu po tretji preizkušnji. Jezuitski »Apostolat« bomo pa prav cenili, ako sledimo avtorju, ko nam kaže, kako so jezuiti delali in še delajo z besedo in peresom, ako jih vidimo na bojišču, kako izza Franciška Ksaverja delajo kot misionarji za razširjenje Kristusovega kraljestva, in še, ako spoznamo njihovo 400-letno delo med mladino, ki je študirala in se vzgajala v njihovih kolegijih, kakršne so imeli tudi pri nas v Ljubljani, Gorici in v Celovcu. To poglavje — ustroj jezuitske gimnazije — bo dijaka naših dni še posebej zanimalo. V zadnjem poglavju razkriva Bernoville skrivnost uspeha Družbe Jezusove, ki je v izpolnjevanju Kristusovega naročila apostolom, kar je sv. Ignacij povzel v konstitucijah: »Ljubite se med seboj brez ozira na narodnost. Naj med vami ne bo svaje in prepиров, ki divjajo med posameznimi državami! Ljubite vse ljudi, četudi vam bodo nasprotovali in se med seboj sovražili.« Iz tega temelja je univerzalnost akcije, centralizacija uprave, združena z brezpogojno pokorščino, popolna samoodpoved, bratska solidarnost in ljubezen do Družbe, spretnost v izbiranju sredstev pri apostolskem delu, preziranje časti, neodvisnost in notranja svoboda, kar je vse po avtorjevem mnenju glavni vir jezuitske moči. Vse to pa bi še lahko skrčil na dve temeljni stvari: na notranje oblikovanje po Duhovnih vajah in na ureditev Družbe po konstitucijah. Dodatek nam pokaže še Družbo Jezusovo v številkah, ki morajo zbuditi spoštovanje in priznanje. — Knjigo toplo priporočamo tudi dijaštvu.

J. M. Seigerschmied: Marija in katoliška akcija. Šmarnice. Ljubljana 1940. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 192. Cena broš. 22 din. — Bli-

za se majnik, ko boste, verni slovenski študentje in študentke, obiskovali pri šmarnicah Marijo in nemara poslušali govore, naslanjajoče se na to novo Seigerschmiedovo majniško knjigo, ki jo prav vsem priporočamo. O Katoliški akciji ste že mnogo slišali in tudi brali, a da postanete njeni apostoli, le sezite po teh šmarnicah. V njih vam šmarničar pokaže v prvih petih dneh bistvo Katoliške akcije, kako je katoliška dejavnost naša dolžnost, da je nujna potreba, da katoličan ne sme odpovedati, ko gre za pomoč pri rešitvi duš. Videli boste, da KA ni prav za prav nič novega, da je med nek-

daj in sedaj le način katoliške dejavnosti različen, kolikor je naš čas drugačen. Od šestega do štirinajstega dne vidite Marijo v njenem življenju ob Kristusu, kako je z njim sodelovala, v nadaljnjih dneh pa srečujemo Marijo v zgodovini Cerkve do današnjih dni v družini, pri krščanski vzgoji otrok, ob dobrem berivu in slabem tisku in še v ljubezni do domovine. Vsa premišljevanja in izvajanja podpira pisatelj z lepimi zgledi iz zgodovine in sodobnega življenja, ob katerih boš spoznal morda tudi ti po onem latinskem »verba movent, exempla trahunt«, da lahko delaš v duhu KA.

* NAŠI ZAPISKI *

Tanki starega veka

Kaj pa to? Saj so se tanki pojavili šele med svetovno vojno na francosko-nemškem bojišču! Res, tankov v današnjem smislu antika ni poznala. Namesto njih pa je imela — bojne slone, ki so opravljali v borbi prav isto nalogo kakor danes tanki. Kakor ti, premagajo tudi sloni sleherno oviro v zemljišču, strašijo sovražnika že s svojo zunanostjo in krijejo napredovanje pehote. Pri današnjem načinu bojevanja sloni seveda ne bi opravili bog vedi kaj, v starem veku pa so bili odlično bojno sredstvo, zlasti tam, kjer jih je nasprotnik videl prvič. Tako so na primer Rimljani znano bitko proti epirskemu kralju Piru pri Herakleji leta 280. pr. Kr. izgubili predvsem zaradi Pirovih tankov — slonov. »Ko so bili nasprotniki že utrujeni, napadel jih je Pir s svojimi junaci, ter je nazadnje pognal med nje velikanske slone, na katerih je bil cel kup hrabrih vojščakov. Rimljani, ki takošnih zveri nikdar niti videli niso, so se v največji

zmešnjavi nazaj pomikali ter so zgubili polovico vojščakov.« Tako poroča o tej bitki vrla Staretova »Občna zgodovina«.

Znanstveniki so dolgo časa ugibali, katere slone so neki uporabljali v starem veku za borbo, dali afriške ali azijske. O azijskih vemo, da jih uporabljajo še danes po Prednji in Zadnji Indiji in na Malajskem otočju napol udomačene kot tovrne živali, pri lovu na tigre itd. So zelo razumni in jih zato prav lahko udomačijo. Nasprotno pa služi afriški slon le izjemoma kot domača žival — taka izjema je na primer znani King iz Sienkiewiczzeve povesti »Skozi pustinje in puščavo«! Nekateri so izrazili celo že mnenje, da ga skoraj ni mogoče privaditi na človeka. Ali po takem niso bili tudi antični bojni sloni le iz Azije doma?

Zgodovinarji so nedavno vzajemno z zoologi dognali, da sta v starem veku služili kot bojno sredstvo obe vrsti slonov. Tako so si n. pr. v bitki pri Rafiji v Siriji (leta 217. pr. Kr.) stali nasproti azijski in afriški sloni. Sirci, ki so imeli 102 azijska slona, so bili mnogo močnejši

od Egipčanov, ki so gnali v borbo 75 afriških trobčarjev. Kljub temu je bil sirski kralj Antioh III. premagan, toda ne zaradi slonov. Od te bitke dalje veljajo namreč azijski sloni za bolj uporabne od afriških. Leto dni pred to bitko, leta 218. pr. Kr., pa je šel Hanibal s svojimi »tanki« čez Pireneje in Alpe. Ko seznanja samozavestni Stanko v zgoraj imenovani Sienkiewiczovi knjigi malo Nelko s Hanibalom — »seveda, v tvojih letih človek še ne ve takih reči!« — ugaane pravilno, da so to bili afriški sloni. V Kartagini so imeli pravcate hleve za 500 bojnih slonov, ki so jih lovili v Libiji in v Atlasu. Danes jih v teh pokrajinah ni več, potisnjeni so daleč na jug v Sudán in v srednje dele črnega kontinenta. Iz dejstva, da so jih takrat še lovili v severni Afriki, smemo vsekakor sklepati tudi na to, da je bilo tedaj po teh krajih še dovolj gozdov. Kajti ne le travnate stepi,

temveč tudi gozdovi so za slone, ki se hranijo z rastlinami, življenjskega pomena. — Pirovi sloni pa niso bili afriškega, temveč azijskega izvora.

Odkod nam je vse to tako natančno znano? Predvsem iz dobrih opisov antičnih pisateljev, ki poudarjajo značilnost dotične vrste ali pa povedo, odkod so slone dobili, tako da iz tega lahko sklepamo na njihovo domovino. Ohranjene so nam pa tudi prav dobre podobe, ki razodevajo nedvomno pripadnost k eni ali drugi vrsti. Na makedonskih in sirskih novcih spoznamo azijskega slona z isto gotovostjo kakor afriškega na numidijskih. Na srečo so namreč razlike med obema vrstama dovolj velike. Azijskega slona spoznaš po dyogrbem visokem čelu in ne posebno dolgih uhljih, medtem ko ima afriški slon presenetljivo velike, mahljajoče uhlje in nizko, enogrbno čelo. —c.

* FILATELIJA *

Prof. St. Plut:

Kramljanje o filateliji

Danes se hočemo razgovoriti o zadevi, glede katere ravno mladi zbiralci največ greše. Gre za vprašanje, kakšna mora biti znamka, ki jo hočeš sprejeti v svojo zbirko. Pregled večine začetniških albumov, kjer vidiš velik nered med znamkami, ki so skoraj vse sami »invalidi«, ki spadajo prej v ogenj kot v zbirko, kaže, kako prav je, da si zlasti v tej stvari razbistrimo pojme.

Lahko je uvideti razloge, ki zaradi njih sprejme mladi filatelista v svojo zbirko brez kritike vse znamke, ki jih dobi. Mnogokrat zapelje zbiralca lepa slika, domnevna redkost, nizka cena in podobno. Iz lastne skušnje vem, kako težko

se je včasih upirati svojim željam, da ne rečem štirasti. Tudi tu velja: Trd bodi, neizprosni... Večkrat je tudi zbiralčeva površnost kriva, da se prikrade v zbirko znamka s tem ali onim nedostatkom. Pri naglem pregledu ti uide znamkina napaka in ko je kupčija ali zamenjava sklenjena, je mnogokrat poprava nemogoča. Če misliš biti in ostati resen zbiralec, ne jemlji poškodovanih znamk v zbirko. Ne tolaži se, da boš o priliki premenjal poškodovano znamko z dobro, kajti zelo dvomljiva je taka zamenjava in tudi dražji je tak način zbiranja. Večina mladih zbiralcev ne ve, da poškodovana znamka — v 95% slučajev — nima nobene vrednosti. Le velike redkosti, do katerih pa začetnik navadno ne pride, ohranjajo nekaj vrednosti, čeprav so (pa tudi ne preveč!) poškodovane. — Pri tej

priliki bi opozoril na »zakrpane« ali kako drugače »popravljene« znamke, kakršnih mnogo kroži med mladimi zbiralci in pred katerimi pozor! Isto velja tudi glede znamk s potvorjenimi pretiski, žigi itd.

Znamka, ki jo boš dal v svojo zbirko, bodi torej: 1. čista, to je brez mastnih, rjastih in drugačnih madežev, lis, svinčnikovih ali tintnih črt. Posebno glede žiga bodi izbirčen. Žig, naj bo na znamki samo eden, ne sme biti razmazan ali premočen, vendar pa naj bo čitljiv; slike na znamki ne sme popolnoma kriti. Znamkina zadnja stran mora biti brez papirja, preostalega od pisemskega ovitka. Nerabljena znamka mora imeti originalni gumi;

2. dobro centrirana (vsredena), to je, zobčki ne smejo biti na eni strani prav blizu slike ali celo v sliki sami, na drugi strani pa od nje močno oddaljeni. Slika mora biti točno v sredi belega okvira, ki obdaja znamko. Nezobčane znamke morajo imeti vsaj 1 mm širok bel rob. Morebitni pretiski, črn rob itd. mora tudi biti na pravem mestu;

3. cela; imeti mora vse zobčke, ki naj bodo enakomerno dolgi. Oglički morajo biti pravilno oblikovani in celi. Znamka ne sme imeti tankih mest (poglej proti svetlobi, mnogokrat so taka mesta prekrita z gumiranim papirčkom!)

Rekel boš: »To so pretirane zahteve. Če se bom teh nasvetov držal, bo moj album prazen.« Res so te zahteve stroge

in tri četrtine znamk marsikaterega mladega zbiralca ne prenese kritike v smislu stavljenih treh zahtev, a običajne so v filateliji in zato jih moraš upoštevati. Navsezadnje pa pomisli: Ali ti ne povzroči tisoč čistih, dobro centriranih, celih znamk samih večjega užitka, veselja in zadovoljstva kot pa tisoč takih znamk, ki tonejo v morju še nadaljnjih treh tisočev zamazanih, slabo centriranih in poškodovanih znamk?

Nekaj novic

1. maja t.l. se bo ne samo filatelistski, marveč ves kulturni svet spominjal stote obletnice prve znamke, saj je zgodovina znamke pomemben detajl iz splošne kulturne zgodovine. Od svojih prvih začetkov, ko je znamka kot nekakšno potrdilo o vplačani poštnini bistveno pomagala pri poenostavitvi in ureditvi poštnega prometa v današnjem smislu, je do danes prevzela še mnogo drugih, nič manj važnih nalog. Postala je glasnica politične samostojnosti ter kulturne in gospodarske zrelosti države, učiteljica naroda in buditeljica njegovega narodnega ponosa s svojimi historičnimi motivi, propagandno in reklamno sredstvo industrijskih izdelkov oziroma poljedelskih in drugih pridelkov ter pokrajinskih lepot, označevalka važnih dogodkov, posrednica pri najrazličnejših dobrodelnih akcijah in važen vir dohodkov za državno blagajno.

Poštna uprava že sedaj napoveduje za 1. maj spominske znamke; prirejene bodo filatelistične razstave in predavanja; časopisje je že pričelo s prinašanjem spominskih člankov.

Zasluga, da je kot prva država uvedla pilepljive znamke za frankiranje pisem, pripada Angliji; glavno pobudo za izdelavo prve znamke, ki je imela osnovno vrednost 1 peni in je bila črne barve (odtod njeño ime: črni peni — the black

Napake in vrline neke znamke. Primerjaj znamki, ugotovi napake in mi jih popiši! Nagrade kot zadnjič! Želim več živahnega zanimanja. Zadostuje dopisnica; naslov: prof. S. P. — Ljubljana — II. drž. real. gimn.

penny —), pa je dal Rowland Hill. Vendar pa je zelo verjetno, da Hillov predlog ni njegova iznajdba, marveč da je prilepljiva znamka zamisel nekega Škota J. Chalmersa (kakor je to skušal dokazati leta 1891. njegov sin Patrick Chalmers v letaku: *The adhesive Postage Stamp*). Tretji pa, ki prihaja v poštev kot iznajditelj prilepljive znamke, je — Slovenec Lovrenc Košir, rojen leta 1810. v Spodnji Ljuši v Selški dolini. Bil je poštni uradnik na Dunaju. Že leta 1838. je predložil avstrijski poštni upravi obsežen predlog glede preuredbe poštnega prometa in uvedbe znamke, ki pa je bil zavržen, češ da je neizvedljiv. Če ne bi bil Koširjev predlog odklonjen, bi slava, ki jo uživa danes nekoliko nezasluženo R. Hill, pripadla našemu rojaku. V zvezi s tem pa je zanimivo še to, kar pripoveduje v 3. številki Hrv. filat. vestnika J. Kahofer. Košir se je nekoč v Ljubljani razgovarjal o svojem načrtu z nekim Angležem, »pa je možno, da je Anglež to, kar je slišal od Koširja, povedal R. Hillu, ki je tedaj svoj preureditveni načrt izpopolnil s tem, da je poleg z vtisnjeno znamko opremljenih pisemskih pol in ovitkov predlagal tudi prilepljivo znamko za frankiranje pisem.«

Naj bo že kakor koli, za nas Slovence razveseljivo dejstvo je, da je s preureditvijo poštnih služb in zgodovino prve poštnih znamke povezano tudi ime našega rojaka.

Nove znamke. Jugoslavija bo maja izdala dva stavka znamk. Prve znamke bodo v korist Unije za varstvo otrok (vrednost vsega stavka s pribitki vred bo — novim določilom odgovarjajoče — 10 din), druge (à 3 in 4 din, pa brez pribitkov) v spomin na kongres balkanskih držav, ki bo 27. maja v Dubrovniku. Imeli bosta za svoj motiv grbe štirih držav — članic Balkanske zveze.

Poštna uprava Anglije, Estonske in Portugalske so doslej že napovedale izid stoletnico prve poštnih znamke proslavljajočih spominskih znamk.

Premoženje v znamkah. V kratkem pride na dražbo velikanska zbirka znamk leta 1937. umrlega D. Bernharda. Cenjena je na približno 30 milijonov dinarjev katalogove vrednosti.

Skupne angleško-francoske znamke. O teh novih vojnih znamkah se vedno več piše. Veljale naj bi v obeh državah in naj bi izpričale tudi v tem oziru popolno povezanost obeh zaveznic. Ob tej vesti pa večkrat tudi beremo, da bodo te znamke edinstven primer v filateliji. Resnica pa je nekoliko drugačna. Isti dve državi izdajata že od leta 1911. za otočje Novih Hebridov, nad katerim vladata skupno (tak primer sooblasti se imenuje kondominij), skupne znamke z obojno državno označbo GB — Great Britain — in RF — République Française — in z navedbo angleške in francoske denarne vrednosti. Vendar pa izide vsaka vrednota v dveh primerkih, razlikujoč se le v napisu; eden je angleški (New Hebrides), drugi francoski (Nouvelles Hébrides).

Vojna ne ovira izdajanja znamk. Finska, ki se je morala z naporom vseh svojih sil boriti proti nadštevilnemu sovražniku, je vendarle našla možnosti, da natisne stavek štirih znamk v korist Rdečega križa in še posebno dobrodelno znamko z geslom »za domovino«.

*

2. junija 1959 so praznovali v Grčiji 75-letnico pridružitve Jonskih otokov grškemu kraljestvu. V spomin na ta dogodek so izšle posebne znamke, od katerih nam dve kaže današnja slika.

Jonski otoki Krf (Kerkira), Paks, Leukas, Itaka, Kefalenija, Zakint in Kitera spremljajo (razen zadnjega, ki leži čisto na jugu Peloponeškega polotoka) zahodno grško obalo in merijo skupaj okrog 250 km². (Zgornja znamka kaže simbol sedmih najvažnejših Jonskih otokov.) V marsičem so ti otoki podobni našim, tako zlasti glede oblikovitosti tal, geološke in

kaminske zgradbe (apnik, kras, nedostajanje vode), pogostnih potresov, podnebja, rastlinstva in živalstva. Gostota

prebivalstva je večja kot drugod v Grčiji, kar je deloma posledica precejšnje- ga blagostanja ondotnih prebivalcev.

Nekateri Jonski otoki so nam dobro

znani iz stare grške zgodovine (Itaka je Odisejeva domovina). Tudi v srednjem veku se večkrat omenjajo. Posebno zanimiva pa je njihova zgodovina od l. 1800. dalje, ko je bila ustanovljena Republika sedmih otokov, ki je bila najprej pod oblastjo Turkov, pozneje pa pod ruskim varuštvom (do leta 1807.), nakar jih je dobil Napoleon. V letih od 1809. do 1814. so prišli v angleško oblast. V pariškem miru je bilo določeno, da ima nad njimi protektorat Anglija. Leta 1859. so izšle za te otoke prve znamke z likom takratne angleške kraljice Viktorije, obkrožene z nenavadnim ornamentom, sliko najimennitnejšega angleškega reda, takoim. podveznega reda, in z napisom: Ionikon kratos (Jonska vladavina). (Desna polovica srednje znamke je napravljena v stilu prvih jonskih znamk.) Te znamke pa niso bile dolgo v prometu. Neprestane vstaje, ki so imele namen, doseči pridružitvev Jonskih otokov Grčiji, so grenile Angležem vladanje, tako da je celo angleški guverner sam priporočil odstop teh otokov Grčiji. To se je tudi res zgodilo z londonsko pogodbo 14. novembra 1865., ki ji je sledila formalna predaja teh otokov 2. junija 1864.

Spodnja znamka, ki je izšla že l. 1930., nam kaže, kako se je Grčija povečala od leta 1830., ko je postala neodvisno kraljestvo, in pa, da takrat Jonski otoki še niso bili sestavni del grške države.

* P O M E N K I *

R. M. Vašo razpravo »Nekoliko Prešernac bom zaradi obširnosti priobčil, če bo le šlo, v zadnji številki, ki bo dvojna. Drugače jo pa prihranim, seveda, če bi Vam bilo prav, za prihodnje leto.

Igor. Sem in tja zapoje v Vaših pesmih, a na splošno se zdi, da le preveč iščete,

kako bi kaj »imenitno« povedali, kar Vas zavaja v samo besedičenje. Naravno in doživljeno, pa bo boljše!

Andrejev. Kakor kaže »Obraz«, ki je dobra, čeprav spominja na Jenka, boste peli še lepe pesmi, kar pa »Mrak«, »Spomin« in »Večer« še niso.

Slavoljub. Črtica je lepa. Skušal jo bom priobčiti v zadnji številki. Pri upravi bom Vašo željo sporočil.

Z. B. S črtico ni nič, dobra pa »Čolnarji ob Nilu«, ki jo priobčujem v tej številki. Ono posvetilo sem izpustil. Druge se mi ne zde.

Slavko Sl. Nič posebnega! Včasih ste že kaj boljšega poslali. No, pa se še kaj oglasite, a tako, da bo kaj izbirati!

Novinec. Oblikovno velik napredek, kar dokazujejo gladki soneti, v katerih je eden celo z akrostihom! Ko boste še vsebinsko globlji, bom Vaše pesmi z veseljem priobčeval.

Hinka. Vaša črtica »Pamet« je motivno stara stvar, kateri ste skušali dati sodobno obliko, a se Vam ni posrečilo. Mislim, da si niste dali ob pisanju posebnega truda, v čemer me potrjuje tudi Vaša šibka stran — slovnica! Tako sem Vam povedal vse, kar bi Vam tudi v pismu, ki ga pa ne bom pisal.

Fr. K. Ob Vaši »Bajti v bregu« sem se spomnil Kodra. Ali se Vam ne zdi pregrozno, kako smrt kosi pri ubogem Rogoviležu? Motiv je sicer lep in tudi opazovati znate. Zdi se pa, da pišete preveč na hitro roko in da še preberete ne, preden odpošljete. Tako ne boste prišli da-leč!

P. St. Prav je, da ste se lotili tudi takih vprašanj. Poslano bi spadalo v Rafaelov vestnik, ako bi bilo vsestransko zajeto. Radoveden sem, kako se boste razvili.

Jelko. Ob Vaših verzih in prozi sem se zabaval. Da tu tudi Vašim tovarišem »Mentor« privoščim vpogled v Vašo delavnico, upam, ne boste zamerili. Spoznali bodo ob Vaših verzih, da pevcu res vedno sreča laže, in čeprav se bodo muzali in smejali, se nemara ob zadnji kritici le zresnijo, ko pomislijo, da je do konca šolskega leta le še dober mesec dni. Gotovo se z vso resnostjo »vržejo na delo«, ki naj jim bolje uspe kakor Vam, da jim Vidov dan ne bo »črno zaznamovan«! → Sicer pa berimo Vaše

Trojno gorje

Kaj časa s pesmicami sem porabil,
da se z orožnikom bo poročila.
Srce se je za lepo devo vnelo,
zato dokaj je pesmic njej zapelo.

O moji dragi Jera je znosila,
da se z orožnikom bo poročila.
Še to sem zvedel menda isti dan:
»V nedeljo jo oklical je kaplan!«

Sem pesmi pustil, vrzel se na delo.
Do konca — mesec dni... Bo li uspelo?
A pesmi dragi v čast sem skupaj zbral,
pa sem uredništvom jih rasposlal.

Da pesnik sem postal, to vsi so znali,
še psevdonim moj hitro so dognali.
So uredniki obrali mi kosti...
Prekrel sem pesem. Pomnil bom vse dni.

Ob koncu leta so me počastili
profesorji, za vedno me zašili.
Spomin je tožen Srbom Vidov dan.
Še zame črno bo zaznamovan.

Tako, nemara se bo to Vaše Trojno gorje v dijaških vrstah, čeprav je priobčeno v Pomenkih, vredno pridružilо Jenkovemu in prešlo v citate! — Tudi »Bogastvo«, v katerem pravite: »Na prsih dvoje žepov imam« in daste v levega Prešerna, v desnega Župančiča, bi najrajši v celoti priobčil, da bi Mentorjevi naročniki videli, kako ste navdušeni za poezijo, medtem »ko drugim je denar gospod...« Res je tako, a Vi se boste gotovo držali svojega sklepa: »Jaz pojdem s pesmijo na pot...« — Črtico »Tine na Parnasu«, v katerem obdelujete aktualen motiv prvega nastopa mladega pesnika, priobčim prihodnjič na častnejšem mestu.

Kartuzijani in kartuzija Pleterje

143 strani, 106 slik v bakrotisku, vzoren tisk na najfinešem šamoa papirju stane s poštnino din 40—, za dijake din 20—. Kritika se je zelo pohvalno izrazila o tej zanimivi, lepo opremljeni knjigi.

Knjigo »Kartuzijani in kartuzija Pleterje« pošiljamo zastoj vsem dijaškim knjižnicam, ki jo bodo zahtevale.

Naslov: Kartuzija Pleterje, p. Št. Jernej, Slov.

*Nalagajte svoje
prihranke pri*

L J U D S K I P O S O J I L N I C I V L J U B L J A N I

Izplačuje vse stare in
nove vloge vsak čas v
celoti brez omejitve,
vezane pa po poteku
odpovednega roka.

Vloge obrestuje po 4%
na odpovedni rok vezane do 5%

V S E

šolske knjige, leposlovne
in znanstvene

V S E

risalno in tehnično oro-
dje, barve, zvezke, svinč-
nike, tintnike, torbice itd.

V S E

pomožne knjige, prevode
iz svetovnega slovstva,
klasike

V A M

nudi vedno knjigarna
in trgovina

NOVA ZALOŽBA

V L J U B L J A N I , K O N G R E S N I T R G 19

NAJVEČJI SLOVENSKI
PUPILARNO VARNI ZAVOD

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Stanje vlog: din 400.000.000

Lastne rezerve: din 28.650.000

Dovoljuje posojila na
menice proti vknjižbi

Za vse obveze hranilnice jamči:

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnogospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki boš v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vedi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi živlenskimi funkcijami!

Šolske potrebščine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2